

Temeljne izkušnje španskih prostovoljcev

Sli so skozi prvo pravo vojno in je niso doživljali kot enkratni ognjeni krst. Ves čas španske državljanske vojne in po njej, na zavutih in trpkih poteh do domovine so se kazali kot politična zdrava celota, preizkušena v boju, iznajdljivosti ob številnih težavah in nenazadnje, pripravljeni na nadaljevanje boja doma v narodnoosvobodilnem boju. Vrnili so se kot živa legenda in pomenili med partizani »staro gardo«, ki je v marsičem morala biti že takrat zgled in primer neomajnosti in junaštva. »Španci« so vplivali v mlajše borce samozaupanje in že s svojo navzočnostjo dokazovali, da je v vojni vendarle mnogo več streljanja kot smrti. Pomagali so premagovati strah pred prvimi boji in žvižgajočimi naboji.

In »Španci« so prinesli iz Španije še eno dragoceno izkušnjo: v prvi vrsti je ta izkušnja pomenila vero v partijo, v bratstvo in enotnost narodov in narodnosti, v nujnost brezkompromisne discipline, saj so slutili ali pa tudi vedeli, da je zaradi prenekaterih pomanjkljivosti v odnosu do teh vprašanj Španija izgubljala bitke. Zato jim je bilo tuje tudi sektaštvo in so tako na začetku narodnoosvobodilnega boja poprijeli povsod, kjer je vzplameneval boj proti okupatorju.

»Ni naša naloga, da bi ocenjevali vlogo in udeležbo španskih

borcev v NOB in povojnem razvoju naše države. To bo storila zgodovina in zgodovinske znanosti. Mi lahko za to zgodovino naštejemo le nekatera dejstva,« so zapisali v referatu »O udeležbi španskih borcev v narodnoosvobodilnem boju in povojni graditvi« naši »Španci«, ki so se minuli četrtek in petek srečali v Beogradu na svoji skupščini ob petinštiridesetletnici ustanovitve interbrigad in ob štiridesetletnici vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije.

Petinštirideset let je minilo od ustanovitve internacionalnih brigad, ki so se bojevale v Španiji na strani republikancev. Vse glave v beograjskem domu ljudske armade, kjer so se sestali, so že osivele in bele. Toda kljub visoki starosti je v teh naših »Špancih« ostalo nekaj tiste energije, ki jih je gnala v svet, v boj za pravičnejši svet, ki jih je vrnila domov v boj za svobodo in jih je nenazadnje še desetletja gnala v delu za graditev nove družbe. Mnogi med njimi so opravljali pomembne naloge v zvezi komunistov, v vladi, na številnih diplomatskih dolžnostih. Mnogi so aktivni še danes. Ostajajo generacija borcev, okrog katerih se še za življenja spletajo legende.

Bojana Žokalj-Jesih

Spominjaj se mrtvih.

Spominjaj se, človek, njih, ki so umrli, da bi mi živeli, zapomni si za vselej neskončne žrtve, nikar ne pozabi besed, izrečenih v tesnobi, toda zmagovalnem spoznanju, da resnica nikoli ne presahne. Naj misel »umreti za domovino« nikar ne pomeni nekaj davnega, v zgodovino in čas odmaknjenega.

Ob spominu, prižgani svečki, ki plapola ob vencih in rožah mrakobnih, v megli potisnjenih jesenskih dni pred spomeniki padlih domovini na oltar, združi svoje pomnjenje in zavest z izročilom, da ni nič, kar je bilo s krvjo začeto in s krvjo zmagovalno dokončano, niti za hip presahnilo, da koraki na tej nekdanj tako težki poti še vedno odmevajo. Koraki svobodnih ljudi.

Spomni se človek, da je najlepša oddolžitev mrtvim nadaljevanje njihovega dela, misli, uresničitev vizije dobrih, hrabrih, plemenitih ljudi, ki jim je bil edini cilj – vera v ljudi.

M. S.

Na Dobrovljah smo praznovali

Prihajali so, iz vseh strani. V kolonah, skupinah, avto za avtom. In avtobusi. Kako že pravi pesem: Vsi so prihajali. ... Mi bi pa za to priložnost lahko rekli – le nekaterih ni bilo!

K proslavi 40-letnice prve frontalne bitke slovenskih partizanov, ki jo je 1. štajerski bataljon bil z okupatorsko vojsko 26. oktobra 1941 pri Katarini na Creti, je prišlo nad 2.000 udeležencev. Prišli so okoličani, dobroveljski kmetje, ljudje iz partizanskih domačij, nekoč zvesti zavezniki partizanov, že od leta 1941, iz prvih začetkov bojev proti skupnemu sovražniku, prišli so iz obeh Savinjskih dolin in iz mnogih drugih dolin, mest in vasi slovenske Štajerske. Prišlo je tudi precej sorodnikov prvih partizanov, da so si ogledali, kje so se njihovi dragi tolkli z okupatorjem. Zborovanja so se udeležili v velikem številu mladina, učenci okoliških šol in pripadniki SLO.

V kulturnem programu, ki se je začel takoj po slavnostnem govoru in ki je bil domiselno prav za to priložnost prirejen, so sodelovali mladinska organizacija z Vranskega, šolska mladina, godba iz Zabukovice, mešani pevski zbor z Vranskega in s Tabora ter harmonikar pionir in še eden iz vrst SLO, ki je za zadnjo točko zaigral priljubljeno Jugoslavijsko.

Na veliki, skoraj ravni planoti na vrhu Dobrovelj, odkoder se vidi v obe Savinjski dolini, se je po programu razvilo živahno tovariško srečanje, toplo in prirsčno. Vsi veseli, da je prišlo do tega zborovanja, da se je obudil spomin ob visoki obletnici na tak za vse slovensko partizanstvo pomemben dogodek, so si nasmejanih obrazov segali v roke in se objemali. Kot nalašč se je naredilo lepo vreme in še to je pripomoglo k razpoloženju. Tih sklep vseh je bil, obletnico te bitke bomo še in še proslavljali.

Zakrajškova hiša, ki je bila v tisti bitki tako rekoč na samem prizorišču boja, saj so rafali sekali mimo nje, je bila zadnjo soboto nabito polna veselo prepevajočih ljudi. Vrstila se je pesem za pesmijo v pozno popoldne, peli pa so tudi zunaj.

Pred začetkom zborovanja so ljudje pogledovali na še prazno, nezasedeno prvo vrsto.

Republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije

Borci prekomorci in ostali borci NOV Jugoslavije ter nekdanji politični pregnanci na Sardiniji, zbrani na partizanskem srečanju v Novi Gorici ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in 38-letnici ustanovitve prve prekomorske brigade NOV Jugoslavije ter organiziranosti političnih pregnancev na Sardiniji, vam pošiljamo tovariške pozdrave v želji, da naše vrste še bolj čvrsto okrepimo in stojimo na braniku naše svobode in vsega napredka.

Taka srečanja imajo za cilj, da obudimo spomine na polpreteklo zgodovino in da naša prizadevanja še bolj podkrepimo, da se ohranja mir v svetu in ohranijo vrednote naše revolucije.

V Novi Gorici, 18. 10. 1981

Prekomorci in sardinci

Italijanskemu konzulatu v Kopru

Z ogorčenjem smo sprejeli vest o vandalskem napadu na srednjo šolo Srečka Kosovega na Opčinah.

Ostro obsojamo to početje kakor tudi vse podobne akcije v mestu Trstu in okoličih, saj dobro vemo, da ne prispevajo k sožitju med narodoma, ki že stoletja živita drug ob drugem. Nasprotno, grobo rušijo vse plemenite pridobitve, ki so si jih napredni ljudje obeh narodnosti priborili v boju proti fašizmu in v vseh povojnih letih plodnega sodelovanja.

Zahtevamo od italijanskih oblasti, da končno odkrijejo in strogo kaznujejo storilce, naši narodnostni skupnosti pa omogočijo neoviran razvoj, kot jim ga zagotavlja ustava republike Italije.

OO ZSMS in PO
OŠ »ELVIRA VATOVEC« Prade

Ni nikogar – mislili so tovariše iz Ljubljane, iz republiških organov. Niti enega ni bilo. Med prireditvijo, ki je bila izredno dobro organizirana, je tisti občutek prizadetosti zaradi podcenjevanja zbledel in vse je bilo pozabljeno. Tudi, da se ljubljanski televiziji ni zdelo vredno, da bi gledalcem za minuto ali dve pokazala zvečer lahko zelo zanimiv posnetek z zborovanja na čudovito lepem kraju. Televiziji je vedno važna le prva vrsta, prva klop sedečih. Če ta ni zasedena z odličniki, tako zborovanje ne pomeni nič. Zanje, za televizijo pač.

Sedeži v prvi vrsti seveda niso ostali prazni. Zasedlo jo je nekaj učencev in mamic ter sedem preživelih borcev iz tiste bitke. Devet jih je še živih in vsem so bile podeljene krasne zlate plakete, ki so vsakemu od njih najbrž najbolj dragocen spomin.

Prireditve sta omogočila in organizirala občinska odbora zveze borcev Zalec in Mozirje ob podpori obeh skupščin. Veliko je pripomogel tudi krajevni odbor Vransko. Tako borci kot vsi drugi, ki so to lepo soboto preživeli na partizanskih Dobrovljah, so jim še kako hvaležni. Še bomo prišli na Dobrovelje, je bilo slišati še in še. Mislim, da je to več vredno kot tista minuta na televiziji.

RADO ZAKONJŠEK

Zasluži več pozornosti

Že nekaj časa spremljam zavzemanja dr. Ervina Mejaka in drugih, ne le v TV-15, tudi v drugem časopisju in periodiki in se čudim, da ni večje odmevnosti. Naša pretekla in polpretekla zgodovina, v tem primeru boji za našo severno mejo v letih 1918/19 pod vodstvom generala Maistra, bi pač zaslužila veliko več pozornosti.

Takrat so široke ljudske množice na Gorenjskem in Spodnjem Štajerskem enotno s svojimi borci prostovoljci s silo pregnali nemško oblast s svojega ozemlja ter osvobodile in utrdile svoje narodne meje, ki so tako postale dokončne severne državne meje Slovenije in Jugoslavije. Očistili so v vseh krajih nemške občinske in okrajne organe, nemško šolstvo, sodstvo in državno upravo, ki so se zajedale med prvotno prebivalstvo z nasiljem in ponemčevanjem. Le zaradi tujih pomoči Nemcev našim borcem ni uspela osvoboditev Koroške v celoti, kljub uspešnim krvavim bojem na Gorenjskem in Koroškem, pač pa so borci na Štajerskem osvobodili mejo od Meziške doline čez Kozjak vzdolž in onstran Drave ter Mure s središči Maribor, Ptuj, Gornja Radgona in Ljutomer. Tako je propadel njihov sloviti »trdnjavski trikot« Maribor–Ptuj–Celje–Brežice.

Predvsem mlajši rodovi kaj malo vemo o tedanjih usodepolnih dveh. Le redkim, razen seveda še živim udeležencem in poznavalcem, je znano, da je bil po zaslugi generala Maistra in njegovih borcev enkrat za vselej razčiščen položaj v Maribor in vzpostavljena meja tako imenovane Spodnje Štajerske. S peščico domoljubnih vojakov in častnikov je prevzel v Mariboru vojaško poveljstvo, razorožil Schutzwehr (nemško varnostno stražo), mobiliziral slovenske obveznike in iz njih oblikoval enote, ki so zavarovale severno mejo od Gornje Radgone do Dravograda. Podobni ukrepi so bili storjeni za obrambo severne meje na Koroškem. Tudi tukaj se pojavljajo general Maister, major Lavrič, poročnik Malgaj, poročnik Primožič in mnogi drugi – prostovoljci, vojaki in častniki – ki so z odločno akcijo, a tudi s prigravitvijo in postavljanjem demarkacijske črte hoteli zavarovati slovensko ozemlje.

Toda njihova dejanja niso naletela na razumevanje in podporo takratne slovenske vlade in vodstev političnih strank, zlasti klerikalne in liberalne, ki so te domoljube večkrat puščale na cedilu. Takratni slovenski politični voditelji so pričakovali, da se bo usoda slovenskega naroda pravično rešila za zeleno mizo. Toda za zeleno mizo doslej še ni prišlo do pravične rešitve o usodi nekega naroda, in tudi z nami se je tako zgodilo.

Tako meni tudi 82-letni Jože Švagan, nekdanji Maistrov borec, sicer pa predsednik občinskega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918/19 v Gornji Radgoni. Od 56 Maistrovih borcev v območja gornjeradgonske občine jih živi le še 13. (Gre za podatke do konca leta 1980!) Ostala jih je torej le še dobra peščica, ki pa se zaradi boleznih in starosti skorajda ne srečujejo. Jože Švagan meni, da bi se najbrž dalo kaj več storiti prek občinske borčevske organizacije, kamor sodi tudi njihov odbor. Spominja se, da je maja 1919 živel v Poljčanah in se kot 20-letni fant brez oklevanja pridružil borcem generala Maistra. Čeprav so bila za njim tri leta prve vojne vihrje, se je kot številni takratni napredno usmerjeni duhovni odzval klicu za narodnostno osvoboditev in združitve v

Prijetno in koristno srečanje

Domicilni odbor skupnosti borcev italijanskih enot v NOV Slovenije iz Izole je poslal pred dnevi zahvalno pismo republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, v katerem ugotavlja, da sta prireditve in sprejem ob srečanju z borci narodoosvobodilne brigade Bratov Fontanot v Ljubljani in v Beli krajini izredno uspela. Srečanje je imelo velik pomen za poglobljanje iskrenega prijateljstva tako med nekdanjimi borci te brigade, kakor tudi za širše prijateljstvo med italijanskimi demokratičnimi silami in našo slovensko ter jugoslovansko samoupravno socialistično skupnostjo.

popolnoma svobodno jugoslovansko državo. Niso mu bila neznana zborovanja in shodi, kakor 20. oktobra 1918 v Murski Soboti (protestni klici proti madžarskim govorom na zborovanju), 3. novembra 1918 v Ljutomeru (številni zbrani prekmurški Slovenci so manifestirali za združitev Slovencev v novi jugoslovanski državi), 26. decembra 1918 v Radgoni (blizu 3000 prekmurških Slovencev zbranih na manifestacijskem zborovanju za Jugoslavijo) in 17. januarja 1919 v Beltincih. Še posebej pa so ga k odločitvi prignali mariborski prevratni dogodki 1. novembra 1918 in drugi poznejši vojaški dogodki v štajerskem Podravju in Pomurju, nenazadnje pa še diplomatski boj v Parizu od januarja do avgusta 1919. leta za mejo med avstrijsko in našo državo.

Pri Maistrovih borcih je bil od januarja 1919. do februarja 1920. leta. Posebej so se mu vtisnili v spomin dogodki na avstrijskem Koroškem, kjer se je z enotami generala Maistra bojeval v krajih Spielfeld (Spilje), pa v Purkli in nazadnje v sosednjem Radkersburgu. Uspeli so prodreti celo do Sinče vasi, se pravi skoraj do Celovca. Žal ga niso osvojili, a tudi drugi kraji na Avstrijskem so ostali nemški.

Nosilec spominskega znaka 1918/19, spominske medalje 1918-1968 in nekaterih drugih odlikovanj in znakov bojev za severno mejo Jože Švagan iz Gornje Radgone je bil kot frontni vojak udeležen v sklepnem delu tako imenovanega prvega poglavja koroškega plebiscita. Od vsega ga je najbolj pretreslo zverinstvo Nemcev in Avstrijcev, ki so v Radkersburgu na pol mrtve slovenske Maistrove borce metali v reko Muro.

Njegovo pričevanje je nesporno zgodovinske vrednosti, kot so trajne vrednosti številna druga, še neobelodanjena. Prav zato ne bi smeli dovoliti, da tonejo v pozabo. Najbrž je letošnje jubilejno leto tako velika priložnost.

BRANKO ŽUNEC
Murska Sobota

Za nenaročnike

Medtem ko prebiram TV-15, št. 29. od 1. oktobra letos, ugotavljam, da je v njem mnogo zanimivega branja.

Zanimiva je zlasti rubrika Pravni svetovalec. Razumem, da mnoge od njih, zlasti borce in aktiviste NOV ti pravni odgovori zanimajo, ker si včasih vsak po svoje razlaga zakone, posebej še, ko sliši od drugih za neko novost, ki ga zanima.

Ne moram pa razumeti nikogar, ki si tega lista, to je TV-15, ne naroči in doma v miru prečita, ker bi si s tem morda prihranil mnogo letanja, pa tudi skrbi in negotovosti, ki mu jih drugi lahko narobe povedo.

V tem listu piše pravno »podkovani« pravnik, in tako tudi je, brez kakršnihkoli dvomov. Zato tisti, ki niste še naročeni na ta list, naročite se čim prej!

IVAN MEZGEC
Postojna

Tudi razglednice s tematiko NOB

Že vse povojno obdobje nismo glede razglednic naredili skoraj nič. Po kakovosti in vsebini so si skoraj vse enake. Tu je nekaj rož, kakšno mesto s panoramo, dva zaljubljenca, za novo leto obvezna smrekova vejica z litrom vina, pa se zadeva konča. Kakšna preproščina! Omenim naj, da tu najbolj pogrešam razglednice s tematiko naše slavne NOB, katerih razen nekaj izdelkov Ive Šubica, to so pogreb borca, kolona in mogoče še kakšna, ne najdeš nikjer.

Se kako radi bi si občani, posebno borci NOV med seboj čestitali ob raznih praznikih, ki jih niti ni malo, z lepimi barvnimi razglednicami s tematiko NOB, na primer ob novem letu, 1. maju, dnevu OF, dnevu žena, 22.

juliju, dnevu borca, dnevu republike itd. Nimam namena nikogar hvaliti, povem pa naj, da imajo v Sovjetski zvezi veliko posluha za to. Še danes mi ob raznih praznikih pošilja prelepe barvne razglednice znameniti Seidov, tisti iz romana Ukana, 2. del. Poznava se iz NOB, ko je bil pri nas v vasi. Tako imajo pri njih lepe barvne razglednice za dan zmag nad fašizmom, prav tako za dan oktobrske revolucije, za 1. maj, novo leto in še kaj.

Naše založniške hiše bi lahko izdelale fotografije z legendarnega pohoda 14. divizije. Prepričan sem, da bi šle še kako v promet. Za dan republike bi na primer natisnili razglednice z državnim grbom in s sliko tovariša Tita.

Zakaj smo pri nas tako togi in nedomiselnosti? Za 1. maj bi mogoče natisnili razglednico, na kateri sta moški s kladivom in ženska s srpom v roki.

Menim, da bi bila za naklado takih razglednic najprej poklicana založba hiše. Veljalo bi razmisliti!

ALBIN VIDMAR
Krajna vas, 12

Vprašanje Cankarjevi založbi v Ljubljani

Pri uporabi leksikona Cankarjeve založbe (drugi, pregledani natis iz leta 1976) sem presenečena ugotovila, da med navedenimi ni teh literarnih ustvarjalcev: pokojne profesorice in pesnice Anice Černejeve (umrla v nemškem koncentracijskem taborišču), profesorice in pesnice Erne Muser, partizanske pesnice Vide Brest, pesnice Maričke Žnidaršič, pesnice Katje Špur in pokojne pisateljice Manice Komanove.

Presenečenje se mi je spremenilo v ogorčenje, ko sem opazila, da v leksikonu ni bil »prezrt« belogardistični pesnik France Barrantič.

Zakaj tako? Verjetno je uredništvo še katerega naših spregledalo.

MIMI MARTINČIČ
Ljubljana

Upravičena kritika

Odmev na Priznavalnine in prekoračen cenzus, 39. številka TV-15

Pridružujem se upravičeni kritiki tovariša M. B. v TV-15 v sestavku Priznavalnine in prekoračen cenzus. Res, zakaj obstaja takšno merilo, da so nekateri naši tovariši zaradi njega prizadeti? Menim, da če se je borec med NOB bojeval za isto svobodo in socialne pravice – zakaj bi moral biti danes prikrajšan? Mogoče manj vreden? Že sama beseda priznavalnina zahteva, da služi svojemu namenu.

Imamo veliko primerov, zlasti na kmetijah, ko je bil le eden zaposlen, drugi pa je doma garal, in priznajmo, ne le zase, ampak tudi za družbo. Zlasti povojna leta so bila huda. Sedaj pa je tako, da tisti, ki je imel priložnost zaposlitve, uživa pokojnino na podlagi dela in dobi borčevski dodatek. Nimam nič proti temu. Toda zakaj tisti, ki je delal na kmetiji, ne dobi nič? Samo zato, ker po predpisih presega cenzus? Nad takimi zakonskimi predpisi smo razočarani.

B. F.
Cerkno

Socialisti na pohodu

Ena najbolj pomembnih novosti, ki označuje – po sodbi nekaterih poznavalcev – nič manj kot začetke zgodovinskega zasuka v južni Evropi sta vsekakor obe skoraj zapovrstni zmagi socialističnih strank: v Franciji in v Grčiji. V Franciji je socialistična stranka triumfirala maja in junija letos kar dvakrat, prvič, ko je bil z veliko večino glasov izvoljen vodja socialistov Mitterrand za predsednika republike, in drugič, ko je socialistična stranka na parlamentarnih volitvah postala prevladujoča politična sila v deželi in je Francija prvič po nekaj desetletjih dobila levičarsko vlado, v katero so vstopili tudi komunisti.

Velika zmaga francoskih socialistov se je pred kratkim ponovila na drugem koncu Evrope, v Grčiji, kjer je na parlamentarnih volitvah doseglo odločno zmago socialistično gibanje Andreasa Papandreua in ima zdaj tudi naša južna soseda socialistično vlado, kar bo nujno imelo vidne posledice, tako za notranji razvoj dežele kot za njeno mednarodno usmeritev.

Tak razvoj na dveh pomembnih točkah Evrope je kajpada pomenil kar se da ugoden okvir za nedavna kongresa dveh socialističnih strank, francoske in španske.

Za kongres francoskih socialistov je veljala ugotovitev, ki jo je bilo v času pred kongresom najpogostejše slišati – da je namreč kongres prišel hkrati prepozno in prezgodaj. Prepozno je bil, da bi ga namenili zgolj slavju sprichi blesteče zmage socialistov, kajti od volitev je preteklo le preveč časa. Prezgodaj pa je bil kongres zato, ker so socialisti še premalo časa na oblasti, da bi lahko kongres

dal že bolj vsebinsko bogat in izčrpen prikaz vseh dosežkov in uspehov pa tudi težav vladavine socialistične stranke.

Ne glede na to pa nikakor ni mogoče reči, da kongres francoskih socialistov ni bil zanimiv ali pa pomemben. Narobe. Prvič je šlo za to, da kongres potrdi politično usmeritev, ki jo je postavila stranka, ko je prevzela oblast. Gre za zelo pomembne in celo daljnosežne ukrepe in usmeritve tako v notranji kot v zunanji politiki. V notranji politiki se je vlada doslej lotila vrste reform, ki naj označijo globoke strukturalne spremembe francoskega gospodarstva in družbenega življenja. Sem sodijo predvsem ukrepi v zvezi z nacionalizacijo najbolj pomembnih gospodarskih vej dežele in bistvene spremembe v finančni in davčni politiki, ki imajo za cilj odvzeti z ramen srednjih in nižjih slojev bremena inflacije in gospodarskih težav ter jih preveliti na ramena bogataških slojev. Vidna so zlasti prizadevanja nove vlade, da bi omilile vse hujšo brezposelnost zlasti v vrstah mladine. Ni brez pomena nadalje začeti proces decentralizacije državne oblasti, s katerim se je socialistična stranka lotila rušenja enega najbolj centralističnih sistemov oblasti v zahodni Evropi. Končno vse, kar je Francija doslej storila ali pa nakazala glede njene zunanje politike do dežel v razvoju, izpričuje pomembne zasuke tudi v zunanji politiki.

Kongres francoskih socialistov je izzvenel v znaku utrditve notranje enotnosti stranke in pa v ostrem odporu

proti poskusom desnice, ki se združena poskuša postaviti po robu reformam vladne politike.

Kajpada je bil tudi kongres španskih socialistov naravnost k prihodnjemu prevzemu oblasti, ki naj ga uresniči v Spaniji po francoskem in grškem vzoru na prihodnjih parlamentarnih volitvah, te bodo čez dve leti. Tudi za kongres španskih socialistov je značilno, da je okrepil notranjo trdnost in enotnost stranke, saj je njen tajnik Felipe Gonzales zbral okoli sebe visoko nad 90 odstotkov vsega članstva, toda ob odsotnosti levice v stranki, ki se to pot ni spustila v boj proti Gonzalesu, le temu so poprej očitali, da vodi stranko v socialdemokratske vode. Ne bi pa mogli reči, da je kongres izzvenel v kdove kako revolucionarnih, oziroma radikalnih geslih. Narobe, zelo zmeren je bil, saj so govorniki celo predvidevali možnost sodelovanja stranke s sredinskimi silami v morebitnih prihodnjih vladah. Očitno je, da se je socialistična stranka povsem jasno oddaljila od vsakršne tesnejše zveze s komunisti in je v resnici težila komuniste potisniti v osamo. Kar pa je kongres jasno postavil, je bilo odločno odklonilno stališče proti vstopu Španije v Atlantski pakt.

Po zmagi socialistov v Franciji, po podobni zmagi Papandreua v Grčiji, po usmeritvi španskih socialistov k oblasti je prevladalo mnenje o nekakšem prerodu socialističnih sil v Evropi. Vsekakor pa je takšen razvoj razblijl strah pred pohodom desnice v Evropi, ki so ga nakazovali zlasti po zmagi konservativcev v Veliki Britaniji.

Drago Košmrlj

Na prvem mestu je malomarnost

Vse kaže, da ni več mogoče mimo ogromne škode, ki nastaja pri nas zaradi vse pogostejših požarov. V letošnjih osmih mesecih so zublji pogoltnili kar 490 milijonov dinarjev. Škoda, ki je s tem nastala, je bila enkrat večja kot pred letom dni. V nekaterih slovenskih občinah je gorelo skoraj vsak teden. Zelo zaskrbljeni so v Mariboru, kjer se je škoda zaradi požarov letos povzpela kar za 260 odstotkov, pa v Ljubljani, kjer so zabeležili letos že 266 požarov, v Kopru itn.

Druga stvar, ki pri tem močno preseneča, pa je dejstvo, da je največkrat gorelo zaradi malomarnosti, zaradi tega, ker ljudje niso poskrbeli za potrebne varnostne ukrepe. Zaradi nevestnosti je v osmih mesecih zagorelo kar nekaj več kot 700-krat. Spomnimo se na velik požar v Javnih skladiščih v Ljubljani, kjer je februarja letos požar uničil uskladiščeno blago. Škode je bilo za več kot 120 milijonov dinarjev, nastala pa je – kot trdijo v upravi javne varnosti – zgolj zaradi neodgovornega ravnanja posameznikov.

Nekaj zatem je gorelo v tovarni stikalnih naprav v Mariboru. Požar je uničil proizvodno dvorano s skladiščem. Zgoreli so dragoceni stroji, škoda pa je znašala 12 milijonov dinarjev. In spet je bila kriva malomarnost. In takih primerov je bilo še veliko. Tretje, kar je nekoliko presenetljivo, je število požarov, za katere pa pravega vzroka še niso ugotovili. Takih primerov je nič koliko. Julija letos je, denimo, gorelo v tovarni papirja v Radečah. Škoda je bila velika, pa vendar pravega vzroka zanj še ne vedo. Ugibajo tudi, zakaj je prišlo do velikega požara v sladkogorski tovarni papirja v Sladkem vrhu.

Gorelo je v Luki Koper. Škoda se je povzpela na 150 milijonov dinarjev, vzroke požara pa še raziskujejo. Pri

Zidanem mostu je zgorel stroj za obiranje hmelja. V vseh teh in drugih primerih je nastala velika družbena škoda. Domnevajo, da so bili nekateri od teh požarov tudi podtaknjeni. Po mnenju republiškega sekretariata za notranje zadeve naj bi letos bilo takih požarov 39.

Četrto, kar zaskrbljuje, je dejstvo, da so bili najštevilnejši požari v stanovanjski in komunalni dejavnosti. Skupaj so jih naštel kar 209. Res je sicer, da ti požari niso povzročili tolikšne škode, kot, na primer, tisti v industriji, kljub temu pa so sprožili številne težave. Tudi gasilcem, ki očitno še niso povsod opremljeni za uspešno reševanje. To so, denimo, ugotovili tudi v Mariboru, kjer se gasilska društva sicer ne pritožujejo zavoljo pomanjkljive opreme. Pa vendar »segajo« njihove možnosti samo do osmega nadstropja. Vse, kar je višje – in tega ni malo – je za njih tako rekoč nedosegljivo.

Petič, ne gre prezreti, da je za veliko škodo, ki nastane zaradi požarov, krivo tudi slabo obveščanje. Natančno so ugotovili, da so gasilci samo v tretjini primerov dobili sporočilo o zublji prej kot v petih minutah. V dveh tretjinah požarov so te informacije kasnile. Domnevajo, da je zavoljo tega prišlo do dodatne škode, ki bi se ji sicer lahko izognili.

Vse te pomanjkljivosti bi v prihodnje vsekakor veljalo odstraniti, saj ne gre, da bi na ta način izgubljali velika družbena premoženja. Verjetno bi veljalo v povod pregledati, kaj je, na primer, s hidranti, za katere so v občini Laško ugotovili, da so marsikje preprosto založeni ali pa kako drugače nedostopni. Veliko več skrbi bi morali nameniti električnim instalacijam.

Podatki zgovorno govore, da so marsikje žice dotrajale, vtičnice in stikala pa so razbita. Vse to pa predstavlja veliko nevarnost. Tu in tam pripomočkov za gašenje še vedno ni videti, kot da se ne zavedajo, kaj jim lahko preti. Plinške in druge jeklenke ponekod ležijo kar po tleh, in zanje se nihče ne zmeni.

Preizkusi znanja so v nekaterih občinah pokazali, da ljudje pravzaprav malo vedo, kako se uspešno ubraniti pred požarom in kako je treba ravnati, kadar nas rdeči zublji že zajamejo.

Sodijo, da je nato tudi tu treba iskati vzroke za pogoste požare in za nespretnosti pri njihovem gašenju.

Zanimivo je tudi, da so med povzročitelji požarov večkrat varilci. Letos naj bi jih povzročili že blizu 50. To kaže, da nas izkušnje še niso izučile in da za varnost pri varjenju še vedno nismo dovolj poskrbeli.

Seveda pa ne bo veliko koristi, če bomo ostali samo pri ugotavljanju vzrokov za vse prepogoste požare v naši republiki. Treba bo tudi ostreje ukrepati. Za malomarnost bo verjetno treba ljudi pogostejše klicati na odgovornost, za hujše prekrške pa izreči tudi strožje kazni.

Hitreje bi veljalo raziskati posamezne primere in ne dovoliti, da se ugotavljanje vzrokov vleče v nedogled. Veči del nalog pa bi vendarle morali opraviti v organizacijah združenega dela in krajevnih skupnostih. Prvič bo veljalo vse temeljiteje podučiti o nevarnostih, ki pretijo, in drugič, čim več ljudi resnično usposobiti za bitko zoper ogenj.

Na dlani je, da je letošnja »rdeča« bilanca zelo zaskrbljujoča, in da se ne bi smela več ponoviti.

Darko Marin

Smrt prihaja s traktorjem

Vse pogostejše so nesreče s traktorji, vse češče kosi smrt mlade gospodarje, ki so si to, nekdanj tako težko dosegljivo, pa nujno potrebno razkošje, komajda kupili. Smrt kosi, za njo pa ostaja kup nedorečenega, vprašanja, na katera sicer bolj ali manj vemo odgovore, očitno pa je, da le teoretično.

Nedolgo tega sem obiskal Pohorje nad Slovensko Bistrico, kjer se kmetje še vedno precej ukvarjajo s kmetijsko proizvodnjo in kjer ima traktor pomembno vlogo. Časopisne vesti, ki človeka le redkokdaj tako prizadenejo kot izpoved, pa četudi se ponavljajo iz dneva v dan kot grozeč opomin, postanejo med ljudmi nekaj zlovesčega in pretečega. Pogovarjali smo se o marsičem, tudi o nesrečah s traktorji, o alkoholizmu, ki botruje znatni večini, o preceenjanju zmognosti, o neprevidnosti in pretirani hrabrosti, že kar objestnosti, združeni z neznanjem. Vsem je bilo jasno, od vseh teh pripovedih o smrtnih pod težkimi stroji, ki se nenehno zvišujejo, da bo slej ko prej treba nekaj storiti, da mora biti nekdo odgovoren za vse to. Niso nesreče s traktorji od včeraj. In vendar še danes čakamo na zakon, ki bo zahteval od lastnikov teh težkih kmetijskih vozil, da morajo imeti zaščitna ogrodja, ki bi število nesreč prav gotovo znatno zmanjšale. Že dolgo

govorimo – žal le samo to – da bi morali imeti lastniki traktorjev, preden sedejo za volan, obsežnejše znanje o upravljanju in ne le zgolj najnujnejše. Ni namreč dovolj zahtevati od človeka znanje cestnoprometnih predpisov, ga seznaniti z nekaj osnovnimi lastnostmi traktorjev... Če bi bilo to dovolj, gotovo ne bi imeli oprava z nenehno ponavljajočimi se časopisnimi novicami o smrtnih nesrečah.

V ospredju je človek, odgovornost do človeških življenj, odgovornost torej, ki jo je težko določiti in komurkoli naprtiti in ga poklicati na zagovor. Gre za moralno odgovornost.

Vozil sem se pred časom po neki hribovski cesti in naletel na gradbišče. Vsak čas bo tam skozi stekel črni asfaltni trak. Prometni znaki opozarjajo tamkaj voznike na vse potrebno, običajno v takšnih primerih. Dan pred mojim prihodom je v globino zletel tovarnjak. Šofer je umrl na kraju nesreče, pokopan pod svojim vozilom. Zapeljal je na neoznačeni rob cestišča, ki ga je potegnilo v globino. Dan za tragičnim dogodkom so cestišče, kjer še danes gori svečka v spomin, opremili s po zakonom določeno vrstico z zastavicami...

Mogoče bo kdo odgovarjal za to, morebiti bo imel opraviti s svojo vestjo onkraj meja svobode, mogoče tudi ne... kakor-

koli pač že, človeka ni moč obuditi v življenje. Tudi tukaj gre za moralno odgovornost, za zavest o nujnem, neizpodbitnem. Res je, da je ta odgovornost v marsičem in marsikdaj hudo zamegljen zadeva, ki se vlači kot razcefrana megla po skoraj nedosegljivih kotih človekove zavesti, tiste zavesti, ki se skriva sama pred seboj, naposled tudi širše družbene zavesti. Ničkolikokrat je moralo ugasniti več življenj, da smo naposled vendarle spremenili nek ovinek, postavili zapornice, zakrpalji cestišče, skratka nekaj naredili.

In vendar, kako malo besed premorejo tečaji za nove šoferje o etiki na vozišču, o odnosih med udeleženci v prometu, o tistem občem človeškem, ki bi moralo biti merilo vsakdanjega utripa povsod, ne le na cestah, ki vztrajno zahtevajo svoj krvni davek z žal največkrat edinim pojasnilom: krivec človeški faktor. Nesreč ne bodo z naših cest pregnali zgolj predpisi, takšne in drugačne omejitve, suhoparne zakonske formulacije, sebičnost bo pregnala le zavest o neprecenljivi vrednosti človeškega življenja, tega pa se seveda ne da naučiti.

Milenko Strašek

Iz skupščine Združenja španskih borcev Jugoslavije

Spomin na krvave pomaranče

V domu jugoslovanske ljudske armade v Beogradu so se minuli teden, 22. in 23. oktobra, srečali na svoji skupščini jugoslovanski Španci, nekdanji udeleženci internacionalnih brigad, ki so se na strani republikancev bojevali v španski državljanski vojni. Letošnja skupščina, ki so jo sklicali po petih letih (od srečanja v Splitu), je bila posvečena štiridesetletnici vstaje jugoslovanskih narodov in petinštirideseti obletnici formiranja mednarodnih brigad v Španiji, ki so bile znamenje prvega oboroženega odpora Evrope proti fašizmu.

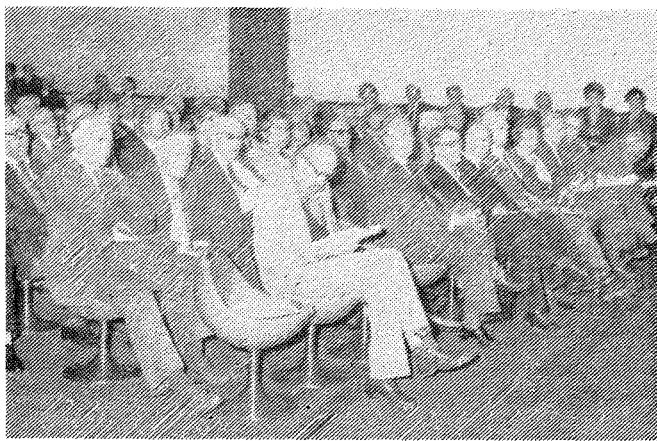
»V odgovor na fašistično intervencijo od zunaj, ki je prišla, da bi zadušila demokracijo narodnofrontovske republikanske Španije, so prostovoljci svobode, pripadniki 56 različnih narodov pohiteli v Španijo, da bi bili španskemu narodu v pomoč. Prišlo jih je več kot 35.000, med njimi tudi 1680 Jugoslovancev. To je bil edinstven pojav tako množične udeležbe prostovoljcev iz različnih držav v pomoči enemu samemu narodu, ki se je oborožen bojeval za svojo svobodo...« Tako so zapisali naši Španci v uvodu k poročilu o delu Združenja španskih

borcev Jugoslavije.

Ko so v tem poročilu razmišljali o razvoju sodobne Španije, so naši španski borci želeli poudariti, da sicer ne morejo in ne bodo tehtali, koliko je danes frankističnega v Španiji. Zato pa so tem bolj veseli, da je dolgoletna poli-

nikakor ni pomenila pomiritve s frankizmom, ampak pomiritev s tistim delom Špancev, ki so končno le spoznali, da so jih preslepili, in niso hoteli več sodelovati v zakrknjeni in okosteneli frankistični usmeritvi.

Jugoslovanski španski

tika pomiritve, ki jo je prva formulirala prav KPS, v svoji nedogmatični, revolucionarni in hkrati realistični politični usmeritvi, postala eden stebrov tako imenovanega evrokomunizma. Pri tem pa, poudarjajo naši Španci, politika pomiritve

borci so se 1976. leta udeležili srečanja predstavnikov mednarodnih brigad v Firencah, v več skupinah obiskali Španijo in nekdanja bojišča, kjer so se bojevali ter ob teh priložnostih tudi spregovorili s predstavniki španskih oblasti in nenad-

nje tudi s sekretarjem KPS Santiagom Carillom.

Kar zadeva siceršnje aktivnost španskih borcev v naši družbi, poročilo ugotavlja, da je večina že v pokoju, vendar pa živo in tudi aktivno spremlja naš družbeni in ekonomski razvoj. Tako nikakor ne stojijo ob strani ob težavah, ki nas ta čas spremljajo na gospodarskem področju, ampak skušajo skozi preučevanje in lastne dolgotrajne izkušnje s pripombami in predlogi prispevati svoj delček k izboljšanju stanja.

»S polnim zaupanjem v naše narode, narodnosti in njihovo zvezo komunistov smemo pričakovati, da bo dvanajsti kongres ZKJ, ki bo jasen vsakemu delovnemu človeku, pripravil program gospodarskih in drugih ukrepov, opirajoč se pri tem na dosledno izvajanje samoupravljanja na vseh področjih našega življenja«, so med drugim zapisali naši Španci v svojem poročilu. Na koncu pa so izrazili spoštovanje ob spominu na nedavno umrlega dr. Aleša Beblerja-Primoža, ki je omahnil sredi priprav na skupščino jugoslovanskih španskih borcev, saj je bil dolgoleten vesten sodelavec tega združenja.

Srečanja v odmoru

Jože Nose-Špan je Ljubljčan. Njegova pot v Španijo je bila samotna. Po nekaj neuspešnih vrnitvah skupin, ki so jih na meji dobili in vrnili domov, se je odločil, da odide v Španijo čisto legalno. Kupil si je torej vozovnico do Pariza, češ da gre na svetovno razstavo. S seboj je imel dobro mero poguma in naslov, kjer naj poišče nadaljnjo zvezo.

»Parti d'Emile« je bilo geslo, ki mu je omogočilo zvezo z novimi tovariši v Parizu in ga popeljalo na jug pod Pireneje.

Mirko Krželj iz Beograda, sicer pa po rodu Spličan, je prispel v Španijo nekoliko drugače, kot so tja vodile običajne poti: kot slepi potnik in kupu premoga na ladji proti Tunisu. Komaj dobrih šestnajst let mu je bilo, ko ga je policija v luki Swax izročila Interpolu, ti pa so ga odpeljali v Marseille. V tem francoskem pristanišču, prepletenem in prepletenem z vsemi mogočimi in nemogočimi dejavnostmi, so delovali tudi sprejemni odbori za zbiranje prostovoljcev v internacionalne brigade. Mirko se je prijavil in se kmalu znašel na fronti.

Mirko Horvat, beograjski Zagrebčan je bil med tistimi Španci, ki so prispeli v Španijo v znani »praški študentski skupini«, pod vodstvom Veljka Vlahovića. Bilo je januarja 1937. leta. Od Pariza jih je transport (vlak) pripeljal do Perpignana, od tam pa avtobus čez Pireneje na špansko stran.

Vsi trije sogovorniki govorijo o španskih krajih, kjer so se bojevali domače: Albasette, Chilion, boji za ohranitev cestne zveze Madrid-Valencija, Bronette, Aragono, fronta na Ebru...

Kdor ni padel ali se ranjen zapletel v dolgotrajne poti skritega zdravljenja, je iz francoskih taborišč kaj hitro našel pot domov. Doma je že divjala vojna. Večina Špancev je še na poti v Nemčiji ujela novica o nemškem napadu na Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, zato sta bila prva misel in skrb, kako se čimprej vrniti in nadaljevati boj, začeti v Španiji.

Le s tremi možmi smo spregovorili, čeravno jih je bila polna spodnja dvorana doma jugoslovanske ljudske armade v Beogradu. Med njimi smo videli znane obraze, znana imena od Staneta Bobnarja do Ota Bihačli-Merina. Toda imeli so, v kratkih trenutkih premorov, toliko povedati drug drugemu, da jih nismo mogli motiti še mi.

B. Ž. J.

Iz mednarodne borčevske aktivnosti

NOB – pobuda in navdih

Delegacija ZZB NOV Jugoslavije, ki se je na koncu minulega in v začetku tega meseca mudila na obisku v nekaterih afriških državah, je s svojimi afriškimi sogovorniki razpravljala predvsem o organizaciji borcev pri nas ter možnostih za podobno organiziranje in družbeno skrb zanje v Angoli, Mozambiku, Zimbabveju in Zambiji.

Že dlje časa so jugoslovanski borci ugotavljali, da vezi z borci afriških držav po intenzivnosti ne ustrezajo ravni naše neuvrščene politike, zato je bil obisk delegacije jugoslovanskih borcev, ki jih je vodil generalni sekretar Tone Turnher, nadvse koristen. Naši predstavniki so v pogovorih posvetili poseben poudarek vprašanjem skrbi za borce, udeležence osvobodilnih vojn, in hkrati opozarjali na nujnost navzočnosti borcev osvobodilnih gibanj južne Afrike v dejavnostih in aktivnostih mednarodnih borčevskih organizacij, saj bi njihovo sodelovanje in aktivnosti v teh organizacijah doprineslo pomemben delež k medna-

rodnemu sporazumevanju. Naši predstavniki so si prav zato prizadevali, da kar najbolje predstavijo delovanje in organizacijo naše borčevske organizacije, njeno mesto v naši samoupravni socialistični družbi ter tudi in nenazadnje, kako naša družba ureja socialno-zdravstvena vprašanja borcev.

Češkoslovaški borci v Jugoslaviji

V naši državi se je na povabilo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije mudila delegacija češkoslovaških borcev pod vodstvom Petra Dudaša, člana predsedstva FCO. Delegacija si je v petdnevem obisku poleg Beograda ogledala še Novi Sad, Kragujevac in vas Kovačico, kjer si je ogledala nekatere spomenike NOB ter tudi nekatere industrijske objekte. Delegacijo češkoslovaških borcev je sprejel tudi Živan Vasiljevič, član predsedstva zvezne konference SZDL in predsednik komisije za mednarodno sodelovanje.

S seje komisije za mednarodne stike in zamejstvo

Člani komisije za mednarodne stike in zamejstvo pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije, ki so se sestali v četrtek 22. oktobra, so poslušali poročilo o obisku predstavnikov zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije v nekaterih deželah afriškega juga, obravnavali poročilo o podeljevanju odlikovanj nekdanjim borcem in aktivistom OF-italijanskim državljanom ter usklajevali vsebino, ki naj bi jo imelo decembrsko srečanje predstavnikov borčevskih organizacij treh dežel v Celovcu.

Člani omenjene komisije so z zanimanjem poslušali poročilo generalnega sekretarja jugoslovanske borčevske organizacije Toneta Turnherja o pogovorih, ki so jih imeli borci (pravzaprav enotna delegacija v imenu vseh družbenopolitičnih organizacij) v Angoli, Mozambiku, Zimbabveju in Zambiji.

B. Ž. J.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Radovljica – Žalne slovesnosti v občini

Po programu, ki so ga na zadnji oktobrski seji potrdili na občinskem odboru ZZB NOV Radovljica, bodo žalne slovesnosti za dan mrtvih pri spomenikih in na grobiščih borcev NOB in žrtv fašizma v radovljiški občini kot vsako leto v organizaciji KO ZZB NOV in ZSMS v sodelovanju s šolami in kulturnimi društvi. Žalnim slovesnostmi bodo začeli že v četrtek, 29. oktobra, ob 11. uri dopoldne pri spomeniku in grobišču padlih borcev 3. bataljona Prešernove brigade na Pokljuki. Tega dne ob 16. uri se bodo hkrati zvrstile slovesnosti tudi pred spomenikom Staneta Žagarja na Srednji Dobravi, pri spomeniku padlim borcem NOB v graščinskem parku in Radovljici ter pri spomeniku NOB nasproti skladišča pohištva trgovine Murka v Lescah. V petek, 30. oktobra, ob 17. uri bo žalna slovesnost na domačem pokopališču pri grobovih borcev NOB v Podnartu.

Osrednje žalne slovesnosti bodo 1. novembra ob 10. uri na grobišču talcev v Dragi, ob 11. uri pa v graščinskem vrtu pri grobišču talcev v Begunjah. Na dan mrtvih bodo slovesnosti ob 9. uri v Gorjah in v Zasipu in ob 10. uri na Bledu; popoldne pa v vseh drugih krajih občine. Še pred dnevom mrtvih bodo spomenike in grobove padlih borcev in talcev obiskali in okrasili s cvetjem in prižganimi svečkami najmlajši iz vrtev ter učenci osnovnih šol na svojih območjih.

J. R.

Nova Gorica – Ohranjanje in razvijanje tradicij NOV

Svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri občinski konferenci SZDL Nova Gorica je na redni 5. seji obravnaval organizacijska vprašanja sveta in predlog družbenega dogovora o zaščiti, urejanju, obnovi in vzdrževanju ter vzgojno-turistični predstavitvi partizanske bolnice Franja in tiskarne Slovenije ter njunega okolja.

Po krajši razpravi so imenovali odbor podpisnikov družbenega dogovora, komisijo za razvijanje in prenašanje revolucionarnih tradicij na mladino ter sekretariat sveta, ki ga sestavlja sedem članov. Mnjenja pa so, da novi organi nimajo pravice sklepati in odločati v imenu sveta, so pa operativni organi, ki pripravljajo seje sveta in izvajajo njegove sklepe.

Potem ko so se člani sveta do podrobnosti seznanili s predlogom družbenega dogovora o zaščiti bolnice Franje in tiskarne Slovenije ter z osnutkom programa o zaščiti, urejanju, obnovi in vzdrževanju teh spomenikov, so podprli predlog. Hkrati so predlagali, da se krog podpisnikov družbenega dogovora razširi tudi na obalno-kraško regijo, saj je partizanska bolnica Franja tovrstni spomenik NOV ne samo severnoprimerjske in gorenjske regije, ampak tudi celotne Primorske.

Mile Gojković

Seja aktivna borcev železarjev

Na seji odbora aktivna ZB NOV Železarne Jesenice (14. 10. 1981) so pregledali stroške devetega srečanja borcev NOV in mladine slovenskih železarjev. Pri tem so ugotovili, da predvidenih stroškov niso presegli in da je ostalo še nekaj nad 50 tisoč din od za to določenega denarja. Splošna ugotovitev pa je, da je bilo srečanje lepo pripravljeno in da so bili udeleženci zelo zadovoljni ter da je bil cilj srečanja dosežen.

V drugi točki so obravnavali namreč predlog, da bi se dispanzer v železarni združil z dispanzerjem zdravstvenega doma na Jesenicah. Po daljši razpravi in ugotavljanju stanja so sklenili, da je treba vztrajati, da dispanzer ostane, saj se število pacientov ni bistveno zmanjšalo, ker se hodijo semkaj zdraviti tudi upokojeni borci. Če se bo število pacientov zmanjšalo, naj bi v ta dispanzer vključili tudi druge upokojence, ker vsi želijo, da se še naprej zdravijo pri zdravniku, ki že pozna njihovo zdravstveno stanje in problematiko. Za podporo tega stališča bodo zaprosili sindikat in občinski odbor ZZB NOV.

Precej pripomb pa je bilo o zobozdravstvu. Glede na velik stalež pacientov je treba čimprej odpreti že pripravljeno tretjo ambulanto, za borce pa omogočiti, da so lahko na vrsti vsak teden dopoldne in popoldne. Tisti, namreč, ki delajo samo dopoldne, sedaj lahko pridejo na vrsto šele vsakih 14 dni. **Branko Blenkus**

DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

S 6. seje republiške konference ZRVS

Še bolj krepiti SLO in DS

V Ljubljani je bila v torek, 27. oktobra, 6. seja RK ZRVS. Delegati so največ pozornosti namenili nalogam te organizacije v prihodnjem letu. Ugotovili so, da bo uresničevanje delovnih načrtov zahtevalo dosledno uresničevanje stališč in drugih gradiv 9. kongresa ZKS in 12. kongresa ZKJ predvsem na področju splošne ljudske obrambe, varnosti in družbene samozaščite. Organizacije in člani ZRVS se morajo že pri nastajanju kongresnih dokumentov ustvarjalno vključiti v razpravo in tako prispevati svoj delež k uspehu kongresov.

Delegati so tudi poudarili, da so razmere, v katerih sprejemajo načrt dela, zahtevne in da terjajo doslednost vseh družbenopolitičnih in gospodarskih dejavni-

kov pri nadaljnji krepitvi naše samoupravne, socialistične družbe. Takšne usmeritve zahtevajo veliko zavzetost, analize konkretnih dogajanj v vseh okoljih in skladno z njimi konkretno delo organizacij in članstva ZRVS Slovenije, še posebej na področju SLO in DS. V zvezi s tem so izpostavili nujnost idejnopolitičnega in splošno vojaškega usposabljanja s poudarkom na varnosti in družbeni samozaščiti. Program dela za prihodnje leto, ki so ga sprejeli, je naravnano tako, da bodo organizacije in člani ZRVS sposobni prevzemati naloge na področju SLO in DS v organizacijah združenega dela, krajevnih skupnostih, družbenopolitičnih skupnostih ter drugje. Nujno je tudi tesnejše sodelovanje z oboroženimi silami, komiteji za SLO in DS, sekreta-

riati za ljudsko obrambo in drugimi dejavniki. V nadaljevanju razprave so delegati obravnavali priprave na volitve. Opozorili so, da bodo le z odgovornimi pripravami na volilne in programske konference zagotovili pogoje za še učinkovitejše delovanje organizacij in članov ZRVS v vseh okoljih. Pri evidentiranju možnih kandidatov za odgovorne dolžnosti v ZRVS so se že oblikovali nekateri predlogi od krajevnih do republiške konference, vendar je potrebno postopek še pospešiti. Kandidati za delegate iz vrst ZRVS pa morajo biti predvsem tisti, ki bodo s svojo idejnopolitično naravnostjo in znanjem kar največ prispevali k samoupravnemu odnosom in pomagali pri vgrajevanju SLO in DS v enoten delegatski sistem.

Republiška konferenca je tudi sklenila, da morajo krajevnne volilne konference izpeljati do 1. marca, občinske do 30. aprila, republiška volilna konferenca pa bo jeseni prihodnje leto. Prav tako pa so določili tudi roke za sprejem pravil in statuta v občinskih ter republiški konferenci. Osnutek statuta bo v javni razpravi do konca tega leta, do spomladi bo statutarna komisija preučila vse priporočila, sprejeli pa naj bi ga jeseni 1982.

Seje republiške konference ZRVS so se udeležili tudi predstavniki republiškega sekretariata za ljudsko obrambo, poveljstva Ljubljanskega armadnega območja in republiških ter mestnih družbenopolitičnih organizacij.

Bojan Kuntarič

IZ DELA ZRVS V TRBOVLJAH • IZ DELA ZRVS V TRBOVLJAH • IZ DELA ZI

Zelo delovni

Aloiž Ribič obuja spomine na NOB (Foto: Stane Weis)

Uspel spominski pohod

Rezervni vojaške starešine, borci in mladina iz Hrastnika, Trbovelj in Zagorja so v soboto, 17. oktobra, pripravili množičen partizanski spominski pohod Po poteh revirskih revolucionarjev, ki je bil posvečen 40. obletnici ustanovitve Revirske čete.

Udeleženci pohoda so se med potjo ustavili pred spomenikom trboveljski partizanski četi in pred spominsko ploščo padlim žrtvam za svobodo pred Krvavičnikovo domačijo ter položili sopke cvetja. Nato so odšli na Čemšeniško planino, kjer so se zbrali pred spomenikom Revirski četi.

Več kot 350 udeležencev pohoda so spregovorili predsednik medobčinskega sveta ZZB NOV revirskih občin Dušan Povše, član tega sveta Marjan Vodišek in prvoborec Aloiž Ribič. V kulturnem programu pa so sodelovali mladinski pevski zbor in recitatorji iz Zagorja.

Za večjo dejavnost

Sredi tega meseca so se v osmih krajevnih skupnostih v trboveljski občini zvrstile ustanovne in volilne konference krajevnih in osnovnih organizacij ZRVS, v drugih dveh pa so ustanovili aktivna.

Volilni konferenci sta bili v Centru in KS Franca Fakina, ustanovni pa v KS Alojza Hohkrauta in Frca Keršiča, medtem ko se je dosedanja OO ZRVS Alojz Šprogar v KS Ivana Kešeta reorganizirala in poimenovala v krajevno organizacijo. Osnovne organizacije so bile ustanovljene v KS Franca Salamona, v Kleku in v Zasavju, aktivna pa v KS Čede in Dobovec.

Z novo organiziranostjo pokriva občinska konferenca ZRVS Trbovlje s svojimi organizacijami vse krajevne skupnosti, kar bo v mnogočem olajšalo njeno dosedanje delo, hkrati pa popestrilo dejavnost v bazi. Aktivni pa delujejo tudi v nekaterih organizacijah združenega dela, nekaj pa jih bodo še ustanovili. Tako bo vsak rezervni vojaški starešina vključen v delo neposredno v bazi. To bo zagotovilo izpolnjevanje programskih in statutarne nalog na vseh področjih delovanja, zlasti na področju SLO in DS ter obrambne vzgoje delovnih ljudi in občanov.

Zmaga ZRVS

Izbrana vrsta ZRVS iz Trbovelj se je 11. oktobra pomerila z desetčlansko tekmovalno ekipo strelske družine Alojza Hohkrauta v streljanju z vojaško puško. Rezervni vojaški starešine so od tisoč možnih krogov zadeli 758 in za 57 krogov premagali nasprotnika.

Najboljši posameznik je bil Hauptman mlajši (Alojz Hohkraut) s 94 krogi. Drugi in tretji sta bila Anton Očepek in Ervin Korbar 91 in s 87 krogov.

Takšna srečanja so spodbudna, zelo koristna in v Trbovljah vsakoletna. Že ob letošnjem dnevu JLA se bodo rezervni vojaški starešine in športniki strelci znova pomerili, in sicer z zračno puško.

Po poteh revolucije

Rezervni vojaški starešine, borci in mladina iz pobratene občine Lazarevac so v začetku tega meseca pripravili pohod Po poteh revolucije. Pot jih je vodila od Lazarevca prek Beograda, Zagreba, Karlovca, Petrove gore, Plitvic, Bihaća, Donjega Lapca, Titovega Drvarja, Sarajeva, Višegrada, Kadinjače, Valjeva nazaj do Lazarevca. Namen tega izleta je bil, da se predstavniki treh generacij na kraju samem seznanijo z nekaterimi pomembnimi dogodki iz naše zgodovine in še bolj spoznajo samoupravno socialistično Jugoslavijo, ter tako prispevajo k negovanju, razvijanju in utrjevanju bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Delegacija ZRVS iz Trbovelj se je s pobratnimi tovariši iz Lazarevca sešla v Karlovcu. Izmenjali so izkušnje in se dogovorili o prihodnjem sodelovanju. Tega srečanja so se udeležili tudi predstavniki medobčinskega sveta ZRVS karlovske regije. Prav tako so se srečali z udeleženci simpozija o medicinski etiki, med katerimi sta bila tudi Pavle Gregorič in Lev Milčinski.

Po ogledu spominskega parka in partizanskih bolnišnic na Petrovi gori se je delegacija ZRVS Trbovlje vrnila domov.

Uspešen konec dela

V nedeljo, 11. oktobra, letos se je tristo osedeset trboveljskih rezervnih starešin pomerilo na strelišču v Dobrni v streljanju z vojaško puško. Doseženi rezultati so bili zelo dobri, saj je nalogo uspešno opravilo nekaj manj kot devetinosdeset rezervnih starešin. Vsaj z enim nabojem pa je doprns tarčo zadelo osemindeset odstotkov strelcev.

Pred streljanjem pa so se člani ZRVS iz Trbovelj na več dlovih delovnih točkah znova seznanili s tehnično-taktičnimi lastnostmi avtomatske, polavtomatske puške in vojaške pištole, poleg tega pa še z vsebino novega statuta RK ZRVS Slovenije in novo organiziranostjo organizacij ZRVS v Trbovljah. S tem so uspešno sklenili letošnji program strokovnega izobraževanja, saj so že spomladi izvedli obvezna predavanja, reševali taktične naloge in preverili znanje članov.

S tem pa trboveljski rezervni starešine ne bodo prenehali z delom. Že novembra bodo stekla strokovna predavanja, ki so jih načrtovali za prihodnje leto. Tako bodo lažje opravili praktični del pouka na terenu.

Rudi Matko

Stabilizacija in samoprispevek

Vse komisije pri predsedstvu OK ZRVS Bežigrad so imele seje, na katerih so obravnavale program dela s področja njihove dejavnosti do konca letošnjega leta in prihodnjega. Predsedstvo pa je na svoji zadnji seji pregledalo predložene programe dela in jih soglasno sprejelo, hkrati je tudi kritično obravnavalo osebno odgovornost nekaterih članov, ki se neredno udeležujejo sej komisij in predsedstva.

Za reševanje stabilizacijskih nalog je predsedstvo organiziralo v domu JLA tri predavanja za svoje člane, v katerih so najodgovornejši predstavniki občine posredovali vsa bistvena vprašanja in probleme v zvezi s tem. Rezervni vojaški starešine so z zanimanjem spremljali celotno problematiko in s polnim razumevanjem sprejeli obveznosti za delo v organizacijah združenega dela, v KS in drugih akcijah. Posebno so poudarili vsestransko vključevanje RVS v priprave za organizacijo tretjega samoprispevka.

Rezervni vojaški starešine se bodo kot družbenopolitična sila aktivno udeležili propagande dejavnosti in sodelovali v izvajanju vseh akcij v pripravi ter pri izvajanju samega referenduma. To so tudi sklepi vseh predsedstev krajevnih organizacij ZRVS.

Dušan Rebolj

Usklajena dejavnost medobčinske ZRVS

Medobčinski svet ZRVS severnoprimske regije je na redni 3. seji obravnaval priprave na volilne konference v celotni regiji, program dela občinske konference ZRVS za leto 1982., sodelovanje z JLA in TO, decembrsko število naše obrambe in ne nazadnje priprave na medobčinsko tekmovalno rezervnih starešin celotne Primorske v počastitev 40-letnice ustanovitve JLA. Člani sveta so po temeljiti vsehstranski razpravi sprejeli rokovnik za priprave in izvedbo krajevnih in občinskih volilnih konferenc ZRVS. Na krajevnih konferencah ZRVS bodo volili organe konference (predsedstvo in komisije) in delegate za občinske volilne konference ZRVS svoje občine. Na ravni regije morajo biti volitve končane najpozneje do 20. marca. Hkrati so se dogovorili, da je treba dobre in dela voljne rezervne vojaške starešine predlagati za druge funkcije zunaj organizacije ZRVS, zlasti pa v organe splošnega ljudskega odpora, civilne in družbene samozaščite. Svet ugotavlja, da morajo krajevne in občinske konference ZRVS pred volitvami imeti sprejeta svoje pravila. Beseda je tekla še o programiranju idejnopolitičnega izobraževanja, splošnovojaškega in samozaščitnega usposabljanja rezervnih vojaških starešin, organizacijskih in kadrovskih zadevah ter informativno-propagandni dejavnosti za leto 1982. Potem ko so se do podrobnosti seznanili z osnutkom programa dela občinske ZRVS, so menili, da je potrebno uskladiti program z vsemi dejavniki SLO, zlasti enotami teritorialne obrambe in JLA.

Ugotovili so tudi, da je bilo dosedanje sodelovanje z JLA in TO zelo dobro in da so tovariši iz garnizij JLA Ajdovščina, Tolmin in vojne pošte Ajševica tudi v prihodnje pripravljeni nuditi vsi strokovno, informativno in materialno pomoč pri obrambni vzgoji rezervnih vojaških starešin in šolske mladine. Seznanili so se tudi s pripravami na izdajo decembrske številke naše obrambe, ki prinaša obdelane teme obrambne vzgoje prebivalstva. V zvezi s tem so občine naročile to število za vsa tista gospodinjstva, ki niso redni naročniki naše obrambe. Tako je občina Nova Gorica naročila 14.524, Tolmin 5.576, Idrija 4.527 in Ajdovščina 4.000 izvodov. Cilj tega je znan. Pričakovati je, da vsa gospodinjstva naše regije postanejo stalni naročniki revije Naša obramba.

Proslave 40. obletnice ustanovitve JLA, ki bo 19. decembra v Piranu, se bo udeležilo 46 članov ZRVS iz regije. Na srečanju se bodo pomerili v šahu, streljanju in kegljanju.

Mile Gojković

Usposabljanje teritorialcev prostovoljcev

V občini Lenart v Slovenskih goricah so končali z usposabljanjem mladincev prostovoljcev. V skupini je bilo 42 mladincev, med njimi 17 mladink. Med usposabljanjem so se dobro seznanili z družbenopolitično ureditvijo Jugoslavije, spoznali pa so se tudi z vojaškimi veščinami, delovanjem delegatskega sistema in se udeležili mladinske delovne akcije v krajevni skupnosti Zgornja Ščavnica. Ob koncu usposabljanja so udeleženci dali slovesno zaoblubo. Usposabljanje sta pripravila in vodila občinski štab teritorialne obrambe Lenart in občinski konferenci ZSMS Lenart.

Drago Miklavc

O nalogah pri SLO in DZ

Člani predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Jesenice so na zadnji seji največ pozornosti namenili nalogam na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite. Najprej so obravnavali varnostni položaj, seznanili pa so se tudi z aktualnimi domačimi in tujimi dogodki.

V okviru nadaljnjih nalog na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite so se dogovorili, da bodo pripravili skupni sestanek predsedstva občinskega odbora ZZB NOV, predsedstva občinske konference ZRVS in predsedstva občinske konference ZSMS. Na sestanku bodo uskladili naloge na tem področju in se dogovorili za skupne akcije v prihodnje. Prav tako so sklenili, da se bo sestala komisija za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri občinskem odboru ZZB NOV, člani pa bodo z novimi predstavniki za delo na tem področju iz krajevnih odborov ZB NOV pripravili program dela za prihodnje leto.

Nadalje so na seji govorili o poimenovanju karavel na območju jeseniške občine po znanih borcih ali dogodkih iz NOB. Se ne poimenovane karavle so na Belci, na Korenskem sedlu in na Slatini.

Člani predsedstva so se na seji zavzeli, da bi čimprej popisali vse spomenike, spominska obeležja in grobove, ki jih je na območju jeseniške občine 170. Vsi zbrani podatki bodo predstavljali trajen dokument o revolucionarnem boju na tem območju. Opisi vseh pomnikov bodo namenjeni predvsem učencem v šolah in drugim mladim pri obujanju in ohranjanju revolucionarnih tradicij naše preteklosti.

Janko Rabič

Usposabljanje mladih teritorialcev

Občinski štab teritorialne obrambe in OK ZSMS Črnomelj sta v začetku tega meseca pripravila srečanje mladincev prostovoljcev TO. Program je obsegal spoznavanje in urejanje z orožjem, ogled filmov z vojaško tematiko, poleg tega so se pogovorili o aktualnih nalogah in problemih doma in v svetu. Mladi pa so se pomerili v metu bombe in streljanju z zračno puško.

Janez Dragoš

IZ DELA ZRVS V TRBOVLJAH • IZ DELA ZRVS V TRBOVLJAH • IZ DELA ZI

Koncertni večer v spomin pomembnih obletnic

Partizanski skladatelji

Koncertni atelje Društva slovenskih skladateljev je svoj prvi letošnji koncert (sicer pa že 141. v šestnajsti zaporedni sezoni) namenil samosplovom peterice že pokojnih slovenskih partizanskih skladateljev Marjana Kozine, Svetozarja Marolta-Špika, Karola Pahorja, Rada Simonitja in Franceta Šturma – v izvedbi sopranistke Zlate Ognjanovičeve in tenorista Mitje Gregorčiča ter pianistke Zdenke Novak. Za likovno »spremljavo« so tokrat odbrali nekaj risb iz zapevne akademije kiparja Nikolaja Pirnata, predvsem portrete osebnosti iz glasbenega življenja, s čimer so na svojevtrsten način obudili spomin na že pokojne in še živeče partizanske soborce-umetnike.

O glasbeni ustvarjalnosti med narodnoosvobodilnim

bojem je v uvodu spregovoril profesor Cvetko Budkovič in jo označil kot sestavino tedanjega boja, ki je bil hkrati proces »odstranjevanja stare hlapčevske miselnosti.« Revolucionarna pesem je dvigala duha borcev in ljudstva v celoti. Pojavila se je že pred vojno, se razširila po prvem osvobojenem ozemlju na Dolenjskem in v Suhi krajini, kasneje pa so ji borci-glasbeniki vdihnili novo vsebino in jo vsestransko obogatili.

»V partizanske vrste«, je zgoščeno poročal profesor Budkovič, »so se vključili že priznani skladatelji Karol Pahor, Marjan Kozina, Franci Šturma, Pavel Šivic, Makso Pirnik, Dragotin Cvetko, Radovan Gobec pa tudi tisti, ki so bili takrat na začetku svoje ustvarjalne poti: Svetozar Marolt-Špik, Bojan Adamič,

Ciril Cvetko, Janez Kuhar, Rado Simoniti, Drago Korosec, izmed katerih je bila večina Osterčevih učencev. Na vse našete udeležence narodnoosvobodilnega boja so nove razmere neprestanega premikanja, dinamičnega terenskega načina vojskovanja ter neposrednega stika s prostim ljudstvom odločilno vplivala, kar zadeva njihov umetniški izraz. Način dela v boju se je bistveno razlikoval od načina dela v mirnih razmerah, ko so koponirali doma ob klavirju ali za pisalno mizo. Njihov dom sta bila poslej gozd in skedenj, v najboljsem primeru zapeček kmečke hiše, njihov zvočni svet pa jek mitraljezov, pušk in bomb. Ob takšnih priložnostih je bil ustvarjalec prisiljen razmišljati o neizogibnosti boja za nacionalno in socialno osvoboditev svojega

naroda. Ta vsakdanja misel je preoblikovala njegov pogled na vlogo umetnika in umetniškega ustvarjanja. Iz novih idejnih izhodišč so nastajala nova dela, novi vokalni in instrumentalni opusi. Glasbenim ustvarjalcem so se na osvobojenem ozemlju pridružili reproduktivni umetniki, med njimi pevci Nada Vidmarjeva, Bogdana Stritarjeva, Vanda Zihlerlova, Marcel Ostaševski in drugi ter instrumentalni solisti, kot so violinist Karlo Rupel, pianist Pavel Šivic in še nekateri. Vsi ti ljubitelji glasbe so širili pevsko in glasbeno kulturo na osvobojenem ozemlju, v brigadah, na mitingih, na koncertih in ob proslavah. Boris Kidrič je na ustanovnem obnem zboru Slovenskega umetniškega kluba 3. oktobra 1944 izjavil, da se je OF od prvega začel

tka osvobodilnega gibanja zavedala, da nacionalnega in socialnega preroda ni mogoče doseči brez udeležbe in sodelovanja slovenskih umetnikov. Po brigadah in zlasti na terenu so nastajali pevski zbori, med njimi Invalidski pevski zbor pod vodstvom Karla Pahorja, kmalu nato pevski zbor Srečko Kosovel, v Gradcu in Metliki pa sta pod vodstvom Maksa Pirnika delovala tudi mladinska pevka zbor. K partizanom se je v celoti »preselila« tudi trboveljska godba. V 4. operativni coni na Štajerskem je z zbori in orkestrom dvigal borbeni duh Radovan Gobec. Na terenu so snovali glasbene in zborovodske tečaje, nastajale so kulturne ustanove, pri katerih so sodelovali glasbeniki, oddajal je radio OF, na osvobojenem ozemlju je de-

lovalo Slovensko narodno gledališče, pri glavnem štabu v Črnomlju propagandni oddelek, svojega zborovodjo je imela oficirska šola v Metliki, na roški bazi 13-23 je Dragotin Cvetko ustanovil znanstveni inštitut, v Semiču je bil v začetku leta 1944 plenum kulturnih delavcev...

V okviru tega bogatega kulturnega življenja (ne pozabimo na nepogrešljive harmonikarje po brigadah) so sredi okupirane Evrope in poostrenega fašističnega nasilja slovenski skladatelji pripravljali zborovske edicije, pri čemer so nastajale instrumentalne skladbe, aranžmaji za godbe in vrsta petdesetih samosplovov, ki jih je dvanajst skladateljev prispevalo v zakladnico slovenske partizanske kulturne dediščine.

Uspešen nastop v Beogradu

Na večer pred prazničnim dnem osvoboditve Beograda so bili ljubitelji revolucionarnih pesmi navzoči pri nevsakdanjem glasbenem dogodku: koncertu partizanskega pevkega zbor Pinko Tomažič iz Trsta.

V veliki dvorani doma kulture Vuk Karadžić je 120 članov tega zbor ob spremljavi orkestra in spontanem ploskanju občinstva priredilo ljubiteljem zborovske pesmi izredno doživetje z izvajanjem programa mednarodnih partizanskih in revolucionarnih pesmi.

Kar je izredno zanimivo in značilno za ta zbor slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, je, da

so pevci zvečine iz delavskih vrst, pravi delavci, kot je poudaril eden članov tega zbor. Velicavno je bilo videti in slišati borce narodnoosvobodilnega boja, ozaljšane s številnimi odlikovanji, kako ob pomoči svojih mlajših tovarišev pojejo svobodo.

Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič je bil ustanovljen 1972. leta in pomeni uresničitev pobud, ki izvirajo še iz narodnoosvobodilnega boja, vendar v vojnih težavnih pogojih niso mogle biti uresničene.

V začetku so sestavljali zbor le borci, neposredni udeleženci narodnoosvobodilnega boja. »Že na glasbeni akademiji v Ljubljani

ni sem premišljal, kako dobro bi bilo, če bi se borci zbrali v takem zboru. In to smo navsezadnje tudi uresničili,« je ob tej priložnosti povedal temperamentni dirigent zbor Oskar Kjuder, ki je s ponosom pristavil, da je bil borec Trinajste proletarske brigade.

Desetletni obstoj PPZ Pinko Tomažič je prežan z veliko mero entuziazma in dela, hkrati pa tudi z uspehi in nagradami za to delo. V tem razmeroma kratkem času obstoja je priredil zbor že 250 koncertov doma in v tujini iz izdal tudi veliko ploščo.

O njihovi nesporni uspešnosti pričata tudi nagrada vstaje slo-

venskega naroda in srednjeveški pečat mesta Trsta, ki so ga pevci prejeli od tržaške občinske uprave za umetniško in družbeno dejavnost kot tudi za prispevek k poglobljanju prijateljstva in sožitja med dvema narodoma.

V pogovoru s člani zbor, katerega starostna doba se giblje med 17. in 83. letom, je bilo mogoče zaznati tudi vso resnost, s katero se lotevajo petja. Ko so nam pripovedovali o svojih koncertih, so se s posebno ljubeznijo spomnili srečanja s svojim vrhovnim komandantom Titom na Brdu pri Kranju leta 1975. Nikoli ne bodo pozabili, kako se je predvideni

20-minutni nastop na Titovo željo močno podaljšal.

Njihovo delovanje je že doslej pokazalo, da je rezultat tankočutnega odnosa do glasbe, estetskih opredelitev, komplementarnosti temperamenta in nenazadnje vzajemnega medsebojnega spoštovanja članov, ki so se nekoč, ne tako daleč nazaj, skupaj bojevali za svobodo. Njihovo petje, o katerem lahko rečemo, da je čisto, jasno in močno, v svoji glasbeni pretanjenosti izpolnjuje poslušalca s tistim posebnim občutkom sreče in ponosa, ki se pojavi vedno, ko zazvenijo prvi takti Bilečanke ali Pesmi o Titu.

Pevci tržaškega zbor so s svojim petjem dosegli tako visoko umetniško raven, da jo danes v izvajanju revolucionarnih in partizanskih pesmi le težko kdo doseže. Ne gre le za vprašanje intonacije in vrednosti glasovnega fonda, gre tudi za tisti poseben iskren odnos, ki ga borci prispevajo k petju. Koncert, o katerem pišemo, je bil zadnji v štiridnevni beograjski turneji in je dokazal, da ansambel obvladuje številne glasbene naloge – vse od izvajanja Paula Desagna pa do Sostakoviča, in dosega v nekaterih interpretacijah vzorno poklicno ravnen.

Milan Čukić

Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918–1920

Zbornik razprav s simpozija v Radencih v maju 1979. Pomurska založba 1981. Uredil Janko Liška v sodelovanju z Miroslavom Ravbarjem.

Razlogi za sklic znanstvenega posvetovanja v Radencih v maju 1979 so pojasnjeni v uvodni besedi izdajateljev zbornika. Več jih je, omeniti pa kaže le dva. Šlo je za prispevek k praznovanju 60-letnice KPJ ter za »razčiščenje zadeve s spominsko ploščo v Murski Soboti« (kjer so namerali leta 1975 odkriti spominsko ploščo Prekmurjski rdeči republiki.) Poglaviti spor je nastal v zvezi s poimenovanjem. Navajamo odlomek iz uvodnih besed: »...Prekmurska rdeča republika sploh ni obstajala. Imenovala se je Murska republika. Razglašena jo bila 29. maja 1919, že 3. junija pa so jo proletarski oddelki Madžarske republike sovjetov zbrsali, njen ustanovitelj Vilmoš Tkalec pa je poražen zbežal v Avstrijo...«

Povzročitelji »zmede« okrog Vilmoša Tkalec in Murske republike so v uvodni besedi imensko navedeni: dr. R. Kyovsky (v reviji Delo 1952), M. Kokolj (v reviji Svet ob Muri 1957), M. Kranjec (v Prispevkih za zgodovino delavskega gibanja 1967) in dr. J. Titl, ki je na podlagi nelogičnega sklepa-

nja zagledal v tej republiki revolucionarno tvorbo, v »pustolovcu Tkalcu pa lik socialističnega revolucionarja...«

Medobčinski svet ZKS za Pomurje je prosil za pomoč komisijo predsedstva CK ZKS, čemur je sledila pobuda predsednice te komisije Lidije Šentjurčeve za sklic posvetovanja v Radencih. Zbornik objavlja znanstvena besedila, prebrana na posvetovanju in kasneje bolj ali manj dopolnjena. Gre za tele prispevke: »Značilnosti in problemi Madžarske republike sovjetov« (R. Čačinovič), »Ustanak u Medjimurju« (Z. Bartolić, v srbohrvaščini), »Prekmurje v prevratnih letih 1918–1919« (M. Kokolj), »Agrarna politika Madžarske sovjetske republike v jugozahodnem Prekdonavju« (Simonffy Emil), »Zdravstveni in socialni ukrepi Madžarske sovjetske republike v Železni županiji« (dr. M. Kiss), »Trianonska pogodba in slovensko-ogrska meja« (dr. R. Kyovsky), »Porajanje in rast narodne zavesti prekmurjskih Slovencev« (J. Liška), »Prekmurska revolucija in Kranjčeva proza« (dr. F. Zadravec), »Politična in vojaška dogajanja v Prekmurju po zlomu Avstro-Ogrske v luči madžarskega tiska« (Fr. Šebjanič), »Jugoslovan-

ska historiografija v Madžarskoj sovjetskoj republiki« (dr. I. Očak, v srbohrvaščini), »Vojaški upor v Radgoni 23. in 24. maja 1919« (dr. D. Nečak), »Zapis o Murski Straži« (B. Borko), »Vprašanja Radgone in njene okolice v letih 1918–1920« (dr. T. Zorn.)

Vsebinsko bogastvo pa tudi ostrina tolikerkih slogov daleč presega okvir za očno, nekaj pa kljub vsemu tvegamo, prepričani, da bo zbornik odmeval v krogih slovenskih in jugoslovanskih zgodovinarjev pa tudi med oblikovalci lepe besede, deležen mnogih prirediteljev pa tudi odklonitev.

Prvi predmet razpravljanja na simpoziju v Radencih je bila »Madžarska republika«, ki je trajala le 133 dni, a je vendarle povzročila hudo »vrenje« v Pomurju, v Medjimurju in še dlje. Prevratni dnevi in Podunavju po končani prvi svetovni vojni so bili namreč trd oreh na pariški mirovni konferenci, natančneje v Versaillesu, v Saint Germainu in v Trianonu. Skratka: v ozadju obravnav na radenskem simpoziju je bil kot »glavni krivec« navzoč svetovni zgodovinski premik, ki ga je uveljavila oktobrska revolucija z vsemi svojimi posledicami. V zbor-

niku piše o tem tudi Rudi Čačinovič, ki je svoje izsledke o tem objavil že leta 1961 v Novih obzorjih. Njegova poglobljena dognanja so smiselno zajeta že v vmesnih naslovih študije, kot so: »Pot od meščanske do proletarske revolucije«, »Organizirani pojavi neposredne socialistične demokracije«, »Nerešeno agrarno vprašanje«, »Solidarnost jugoslovanskega proletariata« in drugi, temeljne pomena pa je sklepna ugotovitev, ki pokaže, da so se »že za madžarske revolucije zastavljala vsa temeljna vprašanja socialističnega družbenega razvoja.« Takšna bo Čačinovičeva študija zagotovo najdlje med vsemi odmevala tudi na tujem, saj bo opozarjala na naše izkušnje tudi v letih 1941–1945 ter na mednarodne zaplete po drugi svetovni vojni, med njimi na okoliščine madžarske vstaje v letu 1956.

Po obsegu najširši je prispevek Miroslava Kokolja (»Prekmurje v pravratnih letih 1918–1919«), saj zavzema kar četrtino celotnega zbornika. Vseh razpravljalcev je bilo štirinajst. Njihova mnenja med seboj niso usklajena, nekatera si celo nasprotujejo ali pa se izničujejo. Zlasti intenziven je bil v te smislu M. Kokolj, ki je skušal »dokončno osvetliti do-

godke v Prekmurju v prevratnih letih« ter ovreči – z dejstvi, seveda – vse »neuteemeljene trditve, ki zavajajo k nepravilnim političnim sodbam.« To je veljalo predvsem dr. J. Titlu. Ni dvoma, da je tako raziskovanje zaželeno in predvsem za manj razgledanega bralca tudi privlačno. Se najbolj vabljive so opombe pod črto, ki osvetlujejo usode mnogih akterjev v »pomurskem vrenju«, čeprav so navedki v izvirni »prekmurščini« za bralce zunanaj Prekmurja vendarle preveč utrujajoči; a za ljubitelja slovenskih narečij kljub temu prava poslastica!

Vseh posameznih študij seveda ni mogoče razčleniti, mimo Liškovega »Porajanja in rasti narodne zavesti prekmurjskih Slovencev« pa vseeno ne moremo in ne smemo. Liška sam priznava, da njegova študija časovno sicer ne sodi v okvir radenskega simpozija, vsekakor pa sodi vanj problemsko. Segel je namreč v preteklost za celo tretjino tisočletja, v obdobje protestantizma in rekatolizacije v Prekmurju. Motiv za ta njegov »podvig« odkrijemo v čelnem posvetilu, namenjenem v spomin »dijakom soboška gimnazije in vsem drugim iz Prekmurja, ki so padli v narodnoosvobodilnem boju ali v mu-

kah umrli v koncentracijskih taboriščih.« Janko Liška je bil namreč pred vojno profesor na soboški gimnaziji, po vojni pa se je lotil preučevanja zgodovine delavskega revolucionarnega gibanja in narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem. Svojo razpravo v zborniku konča takole: »Žrtve prvoborcev, 77 gimnazijcev, ki so padli v cvetu svoje mladosti na protifašističnih bojiščih in umrli v nacističnih taboriščih, žrtve in muke vseh, ki so dali življenje za svobodo in pravičnejšo družbo, niso bile zaman. Štefan Kovač in drugi nezlomljivi borci so postali zgled, ki je znova in znova spodbujal v boj, vse dokler se ni izpolnila oporoka Štefana Cvetka, izrečena pod veshali na soboškem grajskem dvorišču: »Bratje Slovenci! Svoboda bo prišla. Živela združena Slovenija!«

Janko Liška je svojo razpravo utemeljeno vključil v zbornik, katerega izid je nedvoumen prispevek k letošnjim proslavam štiridesete obletnice začetka narodnoosvobodilnega boja. Glede na visoko raven zgodovinskega raziskovanja pa tudi glede na dognanost sloga sodi zbornik v sam vrh tovrstnih knjižnih izdaj na Slovenskem.

Jaka Slokan

Samotne jazbine dobrote

Bohor, zibelka kozjanskega partizanstva

Povzpeti se je treba na Javornik, Oslico, razvlečene zaselke Zgornjega in Spodnjega Vetrnika in že se ti odpre pogled na bohorska prostranstva z neskončnimi kot listnate žilice tankimi obrisi cest, med katerimi se, na vetrovni križpotjih, stiskajo razmetane kmetije, ognjišča trdega življenja in posebnega odnosa do stvari. So pač tam stvari, ki jih gorjanci drugače pojmujejo, je tam med smrtjo in življenjem dru-

Krajncevi

Da gorjanci res niso vpraševali, kaj jim je storiti, je rekla.

»Ponoči, jesen 1941. je menda bila, so prvič prišli na moj prejšnji dom, tja h Krajncevim v Podložje, Bohor se že preveša na senovško stran. Rekli so, nikarte nas izdati, oče pa na to, ne povemo, pa če nam roke, noge, tudi glavo odsekajo. Otroci, so zakimali proti nam? Kaj otroci, so povzdignili glas

kot tanek curek stekali v toploto samotne jazbine partizani Kozjanskega odreda, obveščevalci, fantje iz Sromelj, Pišec, Štirinajsta divizija je dobila, kar se je dobiti dalo. Krajncevi so postrgali lonec do dna.

Marica in sestra sta hodili s pošto po bohorskih poteh, po njih je dolgo leto dni vandral brat Janez, mlajši otroci so bili tudi »zraven«.

Marica dobi dvesto starih jurjev.

sebe starka. Zdaj je kar nekako sirotna, sama zase bega z gorjačama in se zapleta v spomine, preutrujena, da bi bila vesela, odkar je izročila grunt sosedu. Zdaj...

»Slišite, kako bi se dalo to narediti, da bi se bolj zmenili zame, da ne bi umrla zapuščena od ljudi,« zadre pogled vame.

Škornji, da bi jih vrag

Kostanja bo dala, še reče ženica in zatopota z

miru. Previdnost je mati modrosti, so me potem potolažili. Tistikrat je bil Bohor zares obljuden.

Ljudje pretakajo svoje življenjske sokove skozi čas, ki ga neusmiljeno sekajo dogodki. Klavžarjevim je to 15. december 1944, ko so jim nemške in ustaške horde zažgale hišo, takrat je gorelo pol Vetrnika, dvignil se je plamen iz partizanskih domačij. Ljudi ni bilo moč odvrniti od poti, po kateri so začeli hoditi

prek Javornika na Kozjansko stran, med senovške knape, kamor se danes sodijo možje z Bohorja, ki se dan za dnem, sredi noči tako rekoč, spuščajo v dolino. Ne more biti težko, kajti življenje ta čas se tukaj ni kaj dosti spremenilo.

S Klavžarjevo imava isto pot, odpeljeva se tja proti Oslici, spodaj pod domačo hišo nama maha Marija, oprta na bergli, na ves glas nekaj dopoveduje z brezobnimi usti. Usta-

Vasica Vetrnik

gačna razdalja. S težko, čvrsto hojo, sklonjeno, že kar zgrbljeno topotajo težki, pošvedrani čevlji po teh poteh, dolini neznan.

Ni je kmetije na teh rebreh, ki se v zimskem času skrijejo v plazove in zamete, da ne bi premogla vzdevka »partizanska«, »naša«. Tod se je spočelo in zadihalo štajersko partizanstvo, zgoraj na slemenih in spodaj po obronkih in nikakršne zahtohlosti ni bilo, sprenevanja in dolgotrajnega premišljevanja. Odločitev se je pritaknila tako rekoč od včeraj do danes.

Vetrnik. Vasica na južnem robu razvlečenega bohorskega pogorja. Skoraj vsi prebivalci vasice nosijo ime Klavžar in v vsaki od teh hiš so topotali partizanski škornji.

Zdaj se je težko odločiti. Poprej Krajnceva Marica, danes Klavžarjeva, mati enajstih otrok, se je sedem let po vojni preselila semkaj, na Vetrnik. Iz partizanske domačije na partizansko domačijo. Zalezla se je nekam med brazde puste zemlje, ki ji drugujejo drobne lesnace, nikoli dovolj sladke hruške (veter jim ne da dihati). Smehljaje se je s stopnic prikazal obraz, roke si je obrisala v predpasnik, da je bila na njivi, je dejala, nekaj malega je še za postoriti, mrzlo je že veje čez Bohor.

Marija Klavžar

horju. Ni vpraševala, le nosila je. Od vasi do vasi. Dekleta in mati so prale perilo, vsako soboto je od nekod priromal kovček perila: iz bolnišnice, s kurirskih postaj, iz tiskarne, prinašali so ga borci... Zgodilo se je, da so partizani in Nemci tako pogosto obiskovali domačijo, da včasih kar po dva dni domači niso imeli kaj jesti. Prihajale so nemške patrulje iz Senovega, Brestanice, iz Bohorja so se iz zavetja teme in gozdov

»Vse boste dobili plačano,« so rekli fantje, ki so kot mrz nadomestilo butnili v hišo. Držali so besedo, kima Marica.

Krvavo so si jih zaslužili, teh dvesto starih jurjev, a kaj bi, niso pomagali za denar, nihče to ni pomagal za denar, nihče ni niti zahteval. Kdo bi takrat, ko je s premrzlimi rokami na potoku pral perilo, sploh mislil na kakšen denar. Ni vrag, da ne bi svoji držali s svojimi.

Plašno, čisto na tiho se odpro vrata, tista zadnja, Klavžarjeva Marija z osemdesetimi križi prišvedra in z debelima palicama podprta se ustavi med podboji in mizo, se opogumni in me prijazno odrine naprej po klopi. Marici se že mudi, k sestri na Oslico, debelo uro hoda gre rdečo peso pulit.

Tudi ona bi rada nekaj povedala. Da so jih požgali, vse tri kajze naokoli so gorele, tudi njihove, jih odpeljali v taborišče pri Ptuj, jim pobrali živino... mnogokaj hudega storili, ker so pomagali. Spomni se ženica Marjana Jerina (»Kod le hodi, vi kaj veste?«), korenjaškega, na dobro voljo napravljene Janaša, na fante pač.

»Jedli so pri nas, spali, po sto, tudi dvesto jih je bilo, vsa vas je dajala, mleko, kruh, piščanec, kar smo staknili po kaštah in lesah,« zgovorno meče iz

gorjačama skozi vrata, Marija spregovori o strahu.

»Čevljarja, partizanskega, smo imeli pri nas in nekoč mi je obljubil škornje. To je bila tisti čas velika dragocenost. Od nas se je preselil v Bohor, nekam višje, v Zdajsele. Obljuba mi ni dala miru, pa sem se lepega dne odpravila tjakaj, k partizanski mami Mariji Zupanc, kjer je imel svoj kvartir Ivan Kralj, partizanski suštar.

Na poti je nekaj zašumelo, iz gozda so se usuli ljudje, bili so naši vedevejci. Začeli so me vpraševati, kako in kaj pa kam in zakaj, tisoč vprašanj, bila sem na moč zbegana in potem so odšli k Zupancem, strah me je bilo, da le kaj, partizanska mamka pa je vse lepo pojasnila, naj me pustijo pri

Klavžarjeva Marica

prvo leto vojne.

Tukaj, sredi bohorskih gozdov, tičijo spomini na vsakem koraku, v slehernem človeku. Ni težko si predstavljati utrjeno topotanje nog borcev Stirinajste divizije po kolovozih z globokimi kolesnicami, v katerih stoji voda, samotna pota Kozjanskega odreda mimo Jelše,

vim, kaže mi kostanj, imamo ga dovolj, vzemite, ponuja, pa storite kaj zame, da me bodo radi imeli. Da bodo skrb pokazali, grunt sem jim dala, na hitro brblja in tiči predme vrečico z debelimi plodovi. Pisana beseda veliko pomeni, de za slovo.

Milenko Strašek

Nihče se ni zapisal, koliko slovenskih kmetij, mimo katerih se je prebijala slovenska narodnoosvobodilna vojska, je pogumno stalo ob strani, ko je šlo za biti ali ne biti slovenskega naroda. Stati ob strani, tiho, toda brezmejno pogumno, četudi ne s puško v roki, pa vendarle z obrazom proti obrazu s sovražnikom, je pomenilo biti veliko vojno, vojno, ki se ni in se ni mogla izbojevati zgolj z orožjem. Skromnost in odpoved sta bili vrlini teh partizanskih domov. Čestokrat domači niso imeli kaj dati v usta, da so le nasitili svojo vojsko. Brez premišljevanja so s samotnih domačij odhajali otroci z glavo napredaj, gospodarji v noč brez vrnitve, žene v tihi boj ob potokih, kjer se je stekala v bistro vodo z obvez kri ranjenih borcev. To je bila tiha, nevidna fronta, brez katere si je težko zamisliti narodnoosvobodilni boj.

Ničkoliko spominov hranijo te domačije, in ta zapuščina se obnavlja kot ljudsko izročilo iz roda v rod. Ni ga partizana, aktivista, bolničarja, fanta iz partizanske tiskarske tehnike, ekonom, ni ga iz tiščelave vojske, ki se ne bi spomnil, ne enkrat, stokrat, teh gostoljubnih ljudi, ki so vedno stali ob strani. Ki so znali stati ob strani. Se zaidejo nekdanji partizani v vasi, na obrobja mest, med polja in gozdove, na vrhove med starodavne smreke, v partizansko kraljestvo. Takrat je za domačine praznik, miza obložena.

Pisali bomo torej o partizanskih domačijah, raztresenih po vsej slovenski zemlji, poravnali bomo dolg in dodali zgodovini delček, ne najmanjši, pa zato toliko nevidnejši. Prosim vas, da nam pomagale, sporočiti naslove domačij, ki so nesebično pomagale, in vsaj na kratko skušate orisati zgodovino teh ponosnih ljudi, ki jim je zaradi predanosti največkrat zagorel ogenj na slemenu. Obiskali jih bomo in oteli pozabi.

V nesreči spoznaš resničnega prijatelja

Letos poteka 40 let, od kar so Nemci začeli z izgoni zavednih slovenskih družin z njihovih domov neznani usodi naproti. Med temi je bila tudi znana družina Pernatovih iz Lovrenca na Pohorju, kot da bi Nemci slutili, da bo prav Pohorje postalo tudi eno največjih zatočišč partizanov, od koder so nenehno napadali sovražnika, mu marsikje zadajali hude udarce.

Tako so Nemci že 1941. leta izgnali v Srbijo na desetisoče družin, pa ne samo s Štajerske, ampak tudi z Gorenjske, Dolenjske in od drugod. Pernatov sin Hrabro nam je pripovedoval o življenju med izgnanstvom v Srbiji.

»Po 40 letih se ponovno spominjam trenutkov negotovosti, ko sem skupaj z mnogimi drugimi izgnanci prišel 3. julija 1941. leta v Arandjelovac. Tedaj je bilo v Arandjelovcu vse nekam žalostno. Ljudje so se mi prvi trenutek zdeli zelo neprijazni. Slišal sem še vedno tista zoprna nemška povelja, in čeprav sem nekaj besed razumel, sem to govorico globoko v svojem srcu sovražil. Tedaj nas res niso v Šumadiji pričakovali s takšnim navdušenjem kot danes v svobodni domovini. Nihče med nami ni vedel, kaj se v resnici dogaja in kakšna usoda nas čaka. Mi smo vedeli, da smo povsem nemočni, da smo še vedno pod poveljstvom nemške policije, ki pa nas je po kratkem

postopku predala takratnim srbskim oblastem. Predali so nas približno tako kot živino. Kmalu nato so kruti in osorni policaji odšli. Kot sem pozneje zvedel, je bil to že 11. transport Slovencev za Srbijo.

Takoj pa, ko so Nemci odšli, so bratje Srbi odprli svoje roke, svoja srca. Prvo noč smo prespali v hotelu Staro zdanje, nakar so nas začeli dodeljevati posameznim družinam po okoliških vaseh.

Našo družino, očeta, mater, sestro, brata Alfonza in mene, so dodelili družini Aleksi Pavloviča, kjer so že imeli dve hčerki, Milko in Rado. Sprejeli so nas nadvse priščno, z nekakšnim sočustvovanjem. Še več. Govorili so nam, da bo prišel čas, ko se bomo še vrnili na svoje domove, v kar pa tedaj skorajda nismo upali več verjeti. To še toliko manj, ker so nas Nemci natovorili na vlak naravnost iz zaporov. Resnica pa je, da je bila za nas ta njihova toplota kot nekakšen balzam, kot upanje, da bomo preživeli, se vrnili domov.

Prebivalci so nas resda nekako imenovali, da smo »izbeglice«, kar pa ni odgovarjalo dejanski resnici. To je bilo verjetno zato, ker so bili tedaj v Srbiji že ljudje iz Bosne in Hrvatske, ki so v Srbijo bežali pred ustaši. Šele sčasoma smo jim dopovedali, da nismo »izbeglice«, ampak da so nas

Nemci izgnali z naših domov kot njihove nevarne sovražnike.

Živelimo smo resda skromno. Bili pa smo svobodni. Spali smo vsi v eni sobi, sestra Dragica pa je spala skupaj z domačo hčerko Rado. Bili smo torej res ena velika 9-članska družina, sicer dve

nostih za lastno preživljanje. Nekega dne smo odšli v Beograd, in tam skupaj s sorodnikom Andrejem Osekom odprli bife ter začeli na svoje. To pa je žal trajalo le slabo leto, kajti bife smo morali zapreti, ker ni bilo mogoče preskrbeti vina, še manj hrane, saj je že 1942. leta Beogradu hudo primanj-

Beogradu srečal in spoznal Radico Nikolič. Ta najina ljubezen pa žal ni trajala dolgo, kajti z bratom sva nekako slutila, da bi naju lahko neke noči aretirali, in tako sva se skupaj odločila, da tudi sama greva tja, kjer je bilo najino mesto. Tako sva leta 1944 odšla k partizanom. Priključila sva se 1. kraji-

skorajšnjega konca druge svetovne vojne. Naposled je bil sovražnik premagan. Konec vojne sem dočkal nekje v bližini Krapine, na hrvatsko-slovenski meji, ki pa je bila le navidezna, kajti mej med našimi narodi tudi danes ne poznamo.

Seveda pa na mojo veliko ljubezen nisem pozabil, kajti kmalu po v vojni sva se srečala ter se naposled leta 1947 tudi poročila. Ženo sem nato pripeljal v Slovenijo, ki jo je takoj vzljubila. Postali smo srečna družina, veseli, da smo preživeli vojno. Nemajhno zaslugo imajo za to brez dvoma bratje Srbi, ki so nas v tistih prvih trenutkih obupa, negotovosti tako nadvse ljubeznivo in priščno sprejeli.

Ko sem danes spet v Arandjelovcu, sem nadvse presenečen nad njihovo gostoljubnostjo, ki mi sicer resda ni nova. Je samo nadaljevanje nekega davnega časa, seveda tokrat v povsem drugačnem ozračju. Presenečen sem tudi nad napredkom mesta, ki se vse hitreje širi. Priznati pa moram, da si vsega tega še pred odhodom nisem mogel zamisliti niti v sanjah. To so res nepozabni trenutki.

Nemci leta 1941 prav gotovo niso niti slutili, da bodo s preselitvijo Slovencev na srbska tla dosegli še večje zbližanje Slovanov. »

Franjo Hovnik

Pernatovi iz Lovrenca na Pohorju s svojimi rešitelji Pavloviči iz Arandjelovca

družini, ki pa se med seboj nista ločevali, kajti Pavlovičevi so nas takoj sprejeli za svoje.

Da pa seveda ne bi bili vseskozi v breme tej dobri družini, smo pozneje začeli razmišljati o mož-

kovalo hrane. Oče in midva z bratom smo se nato zaposlili, mama je ostala doma, da nam je kuhala, skrbela za hrano in druge življenjske potrebščine.

Naj sicer mimogrede omenim, da sem tedaj v

ški brigadi 5. udarne Krajiške divizije.

Z divizijo sva se z bratom udeležila številnih in hudih bojov na sremski fronti. Korak za korakom smo osvobajali našo lepo domovino, se že veselili

4

Tone Kebe Notranjski padli in umrli prvoborci

Potrebno ga je bilo razložiti in odpeljati na določena mesta. Dostavnica se je glasila na ime trgovca Vršnika in na druge. Vso organizacijo prevzema blaga je imel v prihodnje na skrbi Braniselj, ki je moral poskrbeti za prevoz v Loško dolino in na druga mesta. Ludvik je tudi tisto noč kot tolikokrat poprej prespal na Žigonovem kozolcu. Potlej, ko je ugotovil, da je zadeva s pošiljko stekla, se je podal v petek ali v soboto na Cerknisko. Naslednjo noč je že prespal na Otoku. Ob odhodu iz Trnja so mu Žigonova dekleta podarila novo kravato.

Na velikonočno nedeljo je bil Ludvik v Cerknici in se je udeležil sestanka pri Hrenu,

kjer so razpravljali o košnji na Serkovem posestvu. Pregledovali imena proslincev in odločali po socialnih merilih.

Zvečer se je Ludvik ustavil na Peščenku v hiši aktivista Janeza Meleta-Primšarja, kjer se je umil in obil ter preoblekel. Mladi Jože Mele je Ludviku oddal novo temno modro obleko, ki jo je prinesel od Brinovčevih iz Martinjaka. Tako je imel novo civilno obleko in novo kravato. Uredil se je, da bi bil za veliko noč spodobno oblečen, še posebno prihodnji dan, ko je odšel v Zelše.

Ponovno so mu sodelavci rekli, naj ne hodi v Zelše, a rekel je, da mora zaradi sporočil iz Ljubljane, pa tudi zaradi pogovora z zidarjem Mlinarjem v Podskrajniku o izdelavi opeke za pogorelec. Baj je bil tam že v nedeljo, a ga ni našel.

Noč na ponedeljek je menda prespal v Dolenji vasi pri Lovranovih, kjer so mu dali zajeten kos prekajenega žledca, kruha in potice. Zjutraj se je v Dolenji vasi sestal s sodelavcem Janezom Urbasom-Kramarjem in ga poslal na zvezo s partizani v Rakov Škocjan, kjer naj bi prevzel in uredil prenos večje količine materiala. (Po vsej verjetnosti je bilo to blago del pošiljke iz Ljubljane, ki so jo raztovorili v Pivki.)

Ludvik je potlej krenil še z dvema partizanoma (eden je bil s Štajerskega, drugi je govoril srbsko) v Zelše. Nihče ne ve zanesljivo povedati, če je res prišel do Zelš in se sestal s kurirko iz Ljubljane. Zagotovo pa se je zglašil pri Mlinarju v Podskrajniku in se je tam pogovarjal o izdelavi opeke in o stroških. Po izjavi Franciške Mlinarjeve se je potlej odpeljal s kolesom. Kmalu zatem je zaropotalo.

Iz članka, ki ga je list Slovenec objavil 12. aprila 1944, zvemo, »da se je 10. aprila 1944 dopoldne napotil prosluli morilec Ludvik Lovko v spremstvu dveh komunistov, nekega Štajerca in nekega Hrvata«. Njegov prihod je moral biti naznanjen domobrancem

navsezgodaj ali pa je Ludvik nasel domobranci zvižali, da bi ga dobili v pest.

V Slovincu, je med drugim navedeno:

»... Takoj se je odpravila z Rakeka patrulja domobrancev v dveh skupinah. Drugo skupino, ki se je nahajala na hribčku nad Podskrajnikom in Zelšami, je krvnik opazil in se je izmuznil neopažen v Podskrajnik v gostilno Roka Jerneja. (beri Jerneja Poroka op. p.) Bil je namreč preoblečen v civilno obleko in zato ga patrulja ni mogla spoznati. Toda pred vasjo je čakala prva polovica patrulje v zasedi. (V peskokopu za Svetovo hišo, op. p.) Ko je krvnik opazil, da mu preti nevarnost, je skočil kakor mačka na kolo in hotel pobegniti. Toda patrulja, ki je stala v zasedi, ga je pozvala, naj dvigne roke kvišku. Morilec je spoznal, da ne more več pobegniti, zato je dvignil roko kvišku, desno pa je imel zadaj v žepu... Videlo se je, da je imel namero še koga ubiti. Tedaj so domobranci sprožili tri rafale. Morilec je bil ranjen v nogo. Ker se ni hotel predati, je bil nato ustreljen. To je bilo malo pred dvanajsto... »

Nadalje piše, da so pri Ludviku zasegli nekaj denarja, debel sveženj pomembnih listin, da so mu odvzeli kolo, brzostrelko in samokres. V članku navajajo, da je padel eden izmed njegovih spremljevalcev s Štajerskega.

Tako o Ludvikovi smrti domobranci. Precej drugačna pa so pričevanja ljudi – domačinov.

Pretežno govore, da je bil Ludvik izdan. Nekateri navajajo nekoga celo z imenom. Govorijo tudi, da ga je ustrelil domobranec iz Cerknice, češ da se je sam hvalil. Nesporo je, da so ga podrli z rafali, vsekakor pa obstaja možnost, da ni bil takoj mrtev in da ga je nekdo od blizu pokončal. Neka pričevalka trdi, da je domobranec pokleknil poleg Ludvika in da je izstrelil naboj iz samokresa.

Tisti za Ludvika usodni dan sta iz Cerknice potovali na Rakek Marija Jerina in Darinka

Logar skozi Dolenjo vas. Na poti v Podskrajnik sta srečali Albina Logarja in Mira Majerja, obveščevalca, in ju opozorili, da se po hribu Skrajnika pomikajo sumljive vojaške postave. Zaradi varnosti sta se oba vrnila. Obe pa sta nadaljevali pot mimo partizanskih straž v Podskrajniku. Tako sta mislili, da so tudi oni, ki sta jih prej videli, partizani. Videli sta tudi Ludvika, ki se je pogovarjal na cesti pred Zalarjevo gostilno. Potlej sta nadaljevali pot proti Rakeku. Ni trajalo dolgo in na hribu je zaropotalo. Pospešili sta korake. Na Rakeku sta zvedeli, da so v Podskrajniku ubili cerkniškega prvoborca Ludvika Lovka. To jima je povedal Kranjcev France iz Cerknice, ki je bil v Rupnikovem bataljonu.

Edvard Ileršič starejši in njegov sin Edo, ki sta tedaj živela v hiši Zalarjeve gostilne, se spominjata, da je po prihodu Ludvika pred gostilno kmalu zaropotalo. Domobranci so se s hriba spustili proti gostilni in začeli streljati. Poročnik Rot je streljal proti vratom, kjer sta bila Janez Kranjc, železničar iz Cerknice in Ivanka Peruzzi, ki sta najbrž prihajala z Rakeka. Peruzzi je bila ranjena v obe nogi in Janez Kranjc, ki se je sprva skrival v kleti, je po odhodu domobrancev odpeljal Ivanko k zdravniku dr. Hubadu na »malo gaso«. Hubad jo je nato poslal v bolnišnico.

Rafale so spuščali tudi za Ludvikom, ki se je ob prvih streljih pognal na kolo in se odpeljal proti Svetovi hiši, da bi ušel pred svinčenkami. Bil je ranjen v nogo in drvel je, da bi se rešil najhujšega. Tam pa so ga podrli rafali druge domobranske zasede, ki je bila v peskokopu za Svetovo hišo. Zrušil se je kmalu za občestnim jarkom. Domobranci so se mu nato naglo približali in mu odvzeli samokres, ki ga je imel obešenega na svilenem belem padalskem traku pod suknjičem. V hitrici so mu ga prerezali in se potlej umaknili na hrib in proti postojanki. Baj je pozneje, ko so prišli tja nekateri partizani in drugi ljudje, še z vrha spuščali rafale. Nekateri pri-

Mučeniška smrt mladega Jožka

Nekaj dni pred razpadom Italije so fašisti v Kočevju zagrešili še en hud zločin. Po brezuspešnem zaslišanju, strahotnem mučenju in pretepanju so ustrelili komaj 16-letnega Jožka Kumpa iz Gornje Podgore v Poljanski dolini ob Kolpi. Bil je zadnja in gotovo najmlajša žrtev fašističnih nasilnikov – v precejšnji meri ob pomoči domačih pripadnikov, žal tudi Jožkovega brata Petra.

Jožek je bil najmlajši otrok zelo revne družine. Oče je bil po rodu Kočevar ali Avstrijec. Po prvi svetovni vojni se je kot vdovec z dvema otrokoma priženil v revno družino v to belokranjsko vas pod hribom. Bil je dobričina in veseljak. Trdo je garal, da je preživel čedalje večjo družino. Sina iz prejšnjega zakona je sestra vzela s seboj v Avstrijo, in sicer za stalno. V drugem zakonu sta se Janezu Kumpu rodila dva sinova: Peter in Jožek. Starejši sin Peter je ob napadu Hitlerjeve Nemčije na Jugoslavijo služil vojaški rok in prišel v stik z nemškimi vojaki. Za razliko od večine drugih, ki so bili zajeti in odpeljani v ujetništvo, je on kmalu prišel domov in na vse pretege hvalil nemške vojake, njihovo oborožitev, disciplino, lep odnos do

civilistov in podobno. Jožek, ki je tisto leto končal osnovno šolo, je bil iz čisto drugačnega testa. Medtem ko je brat Peter z nekakšnim podcenjevanjem gledal na prve partizane, jih je Jožek takoj vzljubil in se sam ponudil, da bi pomagal, kjer bi bilo kaj potrebno, ali pa bi se jim kar pridružil. Fašiste je sovražil še zlasti potem, ko so brezobzirno ropali po vasi in med drugim podavili in odnesli njegove ljube domače zajce, ki jih je redil s tako prizadevnostjo.

Ko smo se člani rajonskega odbora OF v jeseni 1942 odselili v hribe, se nam je Jožek pridružil. Za nič na svetu ni hotel več ostati doma. Brat Peter je bil ves čas doma. Eden zelo redkih odraslih moških je bil v tem kraju, ki ni šel ne v internacijo, ne k partizanom, redno pa je lahko hodil v sovražno postojanko vse do kapitulacije Italije.

Jožek se je zelo zanimal za dogodke na svetovnih bojiščih, z vriskanjem pozdravil vsako vest o uspešni akciji partizanov, zmagi zaveznikov in drugem. Bil je živ, prepoln revolucionarne mladosti. Morali smo ga celo miriti v njegovi zagnanosti.

Datuma se ne spominjam več. Bilo je v tistih

desetih dneh med 16. in 25. julijem 1943. Dne 16. julija sem odpotoval v šolo v Rog. Kot večkrat poprej je brat Peter vabil Jožka domov v vas, češ da bi se doma umil in preoblekel. Jožek je menil, da bi šel domov v dopoldanskih urah, ko je bilo najmanj verjetnosti, da bi prišli fašisti v vas. Jožek se doma ni niti usedel, ko je zagledal fašiste, ki so obkoljevali vas in hišo. Planil je ven in v hrib, brat pa ga je zadrževal, češ saj ti ne bodo nič storili. Jožek se je vseeno pognal, fašisti so vrgli pred njega nekaj bomb. Ko se je zakril v jarek, so ga prijeli.

Oba brata so skupaj odpeljali v Kočevje. Petra so takoj izpustili. Jožka so med zasliševanjem tako stolkli, da je bila krogla na koncu zanj samo odrešitev. Bilo je samo nekaj dni pred padcem fašizma.

Brat je pozneje iz domobranskih vrst in sovražne postojanke sporočil v domači kraj nekaj velikih groženj, kako bo s svojimi sobojevniki pobil vse aktiviste OF, vse požgal in uničil. Te obljube je bil odvezan pred koncem vojne, sokrivda za bratovo smrt pa ostane kot najbolj črn madež v boju za narodni obstanek.

Peter Romanič

Naši znaki

Jesenice 1948

Znak za udarniško in prostovoljno delo na Jesenicah leta 1948 je bil že velik in lep – pravo odlikovanje. Imel je štiri stopnje kot znaki v Ljubljani in Mariboru – zlati znak z rdečo zvezdo, zlati znak, srebrni znak in bronasti znak. Prva stopnja je imela rob zvezde rdeče obarvan. Značke je izdelala delavnica Josipa Stirna v Ljubljani.

Precej verno sliko o prostovoljnem in udarniškem delu na Jesenicah leta 1948 nam dajejo takratne številke Jeseniškega kovinarja. Maja 1948 so aktivisti OF na Jesenicah sprejeli sklep, da bo vsak član OF na Jesenicah opravil najmanj 30 ur prostovoljnega dela. Udarnica pri prostovoljnem delu leta 1947, Francka Bohinc in udarnica Železarne Micka Hafner, sta se obvezali, da bosta opravili najmanj po 150 ur. Načrtovali so odstranjevanje ruševin, gradnjo vodovoda, zidavo dijaškega doma in doma fronte na Javorniku. Do 15. septembra so opravili Jeseničani po pregledu okrajnega odbora OF 40.722 prostovoljnih ur. Vstete niso bile ure pri sečnji in spravlju lesa v »gozdarskem tednu«. Delovnih akcij je bilo 368, od tega 75 za obnovo, 156 za družne domove, 7 za stanovanjske bloke, 95 za javna dela in 10 za druga dela. Delavcev je bilo skupno 7183, od tega po liniji OF 2612, članic AFŽ 3591, sindikata 594, mladine 1964 in 422 borcev in drugih. Delavci so uredili razrit pločnik pri postaji, odstranili ruševine Stanovnikov, Vovkove in Pavlinove hiše, delali pri kanalizaciji v Domu onemoglih, kopali temelje za dijaški dom, delali na letnem gledališču, pri vodovodu, uredili dve otroški igrišči in posekali presek za žičnico z Mežaklje. Ob 29. novembru je bilo sporočeno javnosti,

da je bilo v letu 1948 opravljenih na Jesenicah 51221 prostovoljnih delovnih ur. Ob dnevu republike so bile podeljene tudi značke za število ur prostovoljnega dela. V nedeljo, 28. novembra, so se popoldan zbrali prostovoljni delavci železarne v prostorih tovarniške kazine. Zlato značko sta dobila Alojz Markovič iz kamnoloma za 176 ur in Ivan Gregorič za 162 delovnih ur. Podelili so še 26 srebrnih in 101 bronasto značko. Na proslavi v Stari Fužini so bile podeljene 4 zlate značke z zvezdo na rdečem polju, 2 zlati znački, 8 srebrnih in 33 bronastih. Prvo stopnjo je dobil tudi Janez Odar, invalid brez noge, za 205 ur dela, srebrno stopnjo pa pionirja Peter Žagar in Avgust Polak. V celoti je bilo frontovcem prostovoljcem podeljenih 22 zlatih značk z rdečo zvezdo, 27 zlatih, 40 srebrnih in 126 bronastih značk. Med temi 215 odlikovanci je bilo 91 žena in deklet. Največ opravljenih ur so imeli Cvetka Čop – 430 prostovoljnih ur, Aleš Lagorje – 406, Franc Mlakar – 332 in drugi. Nosilci vseh zlatih značk so bili naštet v številki Jeseniškega kovinarja 4. decembra 1948 (če bi kateri

izmed naših bralcev morebiti hotel najti tudi sebe med njimi). Seveda pa podeljevanje še ni bilo končano. Do konca decembra je bilo v jeseniškem okraju podeljenih skupno 778 značk: 60 zlatih z rdečo zvezdo, 69 zlatih, 163 srebrnih in 486 bronastih. Na terenu je prihajalo do zastojev pri oddaji spisikov prostovoljnih delavcev. Zato je bilo sklenjeno, da bo podeljevanje potekalo vse do prvega aprila 1949. Tako je bilo število vseh podeljenih značkov prav gotovo večje. Dodajmo, da so bile med odlikovanci cele družine, na primer Zlebirjevi, Mlakarjevi, Stebihovi in Gregorčičevi. Zlebirjev Janez je imel 13 let, Mlakarjev Andrej 14 in Franc Hlebanja 65. Po podelitvi znakov ob dnevu republike so bili odlikovanci pogosteni s klobasami, kruhom in vinom, nositelji znaka prve stopnje pa so dobili še darilo v tekstilu. Podeljevanje znakov za prostovoljno delo je delovalo tako spodbudno, da je dan po razdelitvi odšlo iz Stare Fužine k zidanju zadržnega doma kar 172 delavcev, torej ena tretjina vseh vaščanov.

Janez J. Svajncer

Za zlati znak z rdečo zvezdo je bilo treba opraviti več kot 200 ur prostovoljnega dela

čevalci trdijo, da je Ludvik dobil strel od blizu v glavo, ker ob rafalu ni bil takoj mrtev in da se je sam pokončal. To zanika njegova sestra, ki pravi, da glave ni imel prestreljene.

Po ugotovitvah Ludvik tisti dan ni bil pri Jerneju Poroku in tudi ni imel brzostrelke in pomembnih dokumentov. Nekaj dokumentov ali zapisov je oddal ali pa odvrnil ob prvih streljih pred Zalarjevo hišo in najbrž jih je Janez Kranjc skril v gredi za hišo. Ponje je prišel terenec Janez Mele-Primšar in jih odnesel. Nobeden po Ludvikovi smrti »zara-

di odvzetih dokumentov« ni bil aretiran. Tudi ni res da so »ubili partizana s Štajerske.« Oba partizana sta se rešila z begom čez vrtove proti Dolenjski vasi. Eden izmed njiju je bil menda obveščevalec Tomo.

Ludvikova smrt je odjeknila daleč po Notranjski

Bilo je blizu enajste ure 10. aprila 1944. Ljudje so se vračali od desete maše, ko so na cesti zagledali tragičen sprevod. Sem od Podskrajnika so na Svetovi cizi peljali partizani prestreljeno telo. V njem so spoznali aktivista, ki je tri leta neustrašeno in pokončno vodil notranjsko množico v boj proti okupatorju in domačim izdajalcem. Prav slednji so ga zmagoslavno pokončali in se veselili nad njegovo smrtjo.

Ogorčeni in sklonjenih glav so sledili partizanu z očali in Micki Kos, ki sta menda prva prišla za majhno vozilo, pa še Albinu Logarju, Miru Majerju, Jožetu Lovku, dvema vedevejcema ..., ki so peljali mrtvega Ludvika na njegov dom.

Ludvik je doma dva dni ležal na mrtvaškem odru in njegov grob so obsuli z vencami. Okrog krste se je vrstilo ogromno ljudi iz bližnje in daljne okolice. Poslovitev pa je potekala v nenavadnih okoliščinah. Z Rakeka so namreč ves čas slovesa spuščali v smeri Cerknice težke granate iz topa, ki so ga imeli montiranega na železniškem vagonu. Tako so lahko spuščali nevarno strelivo z različnih strani. Toda ljudi niso zastrašili. Pogumno so prihajali v hišo žalosti.

Na dan pogreba pa je bilo še huje. Večja skupina domobrancev je prišla po Čisti strani do Kamne gorice, da bi preprečila pogreb. Tam so se spoprijeli s partizansko zasedo, ki jih je po srditem spopadu nagnala. Vendar so se potem ves čas pošiljali mine iz minometov

in streljanja je bila polna vsa cerkniška dolina. Zupnik Štrajhar, ki je opravljal pogreb, se je zgražal: »Se mrtvim ne dajo miru.« Pogreba pa niso mogli preprečiti, niti prestrašiti ljudi. V sprevodu se je zbralo ogromno ljudi, partizanov in predstavnikov partizanske oblasti. Med njimi sta bila sekretar okrožnega komiteja KPS Alojz Mlakar-Ljubo in član okrožnega odbora OF Andrej Janežič, ki je imel tudi poslovljni govor. Menda je ob grobu spregovorila domačinka, aktivistka Francka Caserman. To je bilo pretresljivo slovo od človeka, katerega ime je bilo globoko zakoreninjeno v srcih uporne Notranjske. Smrt Ludvika Lovka-Bobnarja je dobila svoj epilog tudi v sovražni publicistiki.

Mirko Javornik je v Slovenskem domu 15. aprila 1944 na drugi strani napisal daljši sramotilni članek 415 vrstic s senzacionalnim napisom:

»In velik je bil njegov padec ...«

V podglavju pa:

»Konec notranjskega Lenina« Lovka Ludvika in krvava zgodba njegovega dela.

Kako pomembno se mu je zdelo blatenje Ludvika, komunizma in OF, pove podatek, da je na isti strani posvetil osebnemu prazniku predsednika Rupnika samo 13 vrstic.

Slovenec pa je dne 12. aprila 1944 objavil opazen napis:

»Konec komunističnega krvnika«, v podglavju pa: »Prosluli morilec Lovko Ludvik, visoki funkcionar notranjskega komunizma, krivec stoterih umorov, tovariš krvnika Dakija, je padel v roke pravice.«

Cese vsega mu niso naprtili. Povišali so ga v divizijskega komisarja in ga razglašali za vodjo vsega notranjskega komunizma. V zapisih so sramotilne najnižje vrste, laži in izmišljanja.

Tedanjí sekretar okrožnega komiteja KPS Alojz Mlakar-Ljubo pa je v Notranjskem glasu z dne 23. aprila 1944 Ludviku v slovo med drugim napisal:

»... Padel je ravno v času, ko se končuje častna osvobodilna borba, v času, ko že zanjemo plodove naše borbe.

Tovariš Ludvik je bil zelo značajan, resen, pošten in resnicoluben. Veliki osvobodilni stvari je bil predan z vso dušo in je zanj vse žrtvoval. Bil je vzor slovenskega sina-borca za svobodo slovenskega naroda. Bil je priljubljen med svojimi tovariši, pa tudi ljudstvo ga je cenilo, saj je bil pripravljen pomagati vsakemu, pa naj je bil njegov prijatelj ali sovražnik. Kako je bil cenjen med ljudmi, je pokazal veličasten pogreb, ki se ga je kljub takratnemu topovskemu obstreljevanju nasprotnika udeležila velika množica. Njegov prezgodnji grob je bil obsut z gomilo cvetja in obložen s preko 30 vencami.

Tovariš Ludvik je bil tudi eden tistih zvestih članov Komunistične partije Slovenije, ki je vedno v redu in z dobro voljo izvrševali vse poverjene mu naloge...

... Ob Tvojem grobu prisegamo: 'Borili se bomo do končne zmage, borili odlično, kakor si se znal boriti Ti!'

Po vojni je bil Ludviku Lovku-Bobnarju 11. julija 1954 odkrit spomenik na kraju, kjer so ga pokosile domobranske kroglice. Vsako leto ljudje poklanjajo ob njem cvetje v znak hvaležnosti za njegovo veliko revolucionarno delo. Spomin nanj še dolgo ne bo ugasnil.

Mogoče bi bilo prav, če bi si kakšna kulturna ustanova v Cerknici pridobila njegovo ime. Še najbolj primerno bi bilo, če bi ga počastila cerkniška godba na pihala, v kateri je deloval od njene ustanovitve. Bil je njen kapelnik vse do usodne krvave nedelje v septembru 1943, ko so se med zgoznelim tramvom uničila glasbila. Še na večer pred smrtjo je Ludvik zbral preostale godbenike in z njimi vežbal pozno v noč, da bi lahko naslednji dan sodelovali na sklepni paradi ob odhodu gradnikovcev.

Se nadaljuje

Ob odkritju spomenika je spregovoril prvoborec Jože Vidrih.

PRIMSKOVO

Primernejši spomenik padlim

KS Primskovo praznuje v tem jubilejnim letu drugi svoj krajevni praznik. Ta je posvečen krajanom, ki so se odlikovali s svojim revolucionarnim delovanjem med NOB in so darovali svoja življenja za to, kar danes uživamo. Za to, da se oddolžimo spominu padlih in da negujemo in varujemo revolucionarne pridobitve, je moralno najbolj odgovorna borčevska organizacija. Prav zaradi tega je naša organizacija uredila spominski park. S prostovoljnim delom smo preuredili dosedanj park borcev in v njem posadili 88 dreves. V akcijo 88 dreves za TITA so se vključile vse družbenopolitične organizacije, krajevna skupnost in posebno mladina.

Ker se člani ZZB staramo in je med nami velika umrljivost, smo sklenili, da spominski park izročimo v varstvo mlademu rodu – pionirskemu odredu Staneta Kovačiča, ki naj to svojo častno obvezo prinaša iz roda v rod.

Ob tem našem prazniku pa smo si zadali, še eno nalogo – postavitev spomenika. Imenovali smo poseben odbor, ki bo preučil najprimernejše mesto za postavitev spomenika, ker menimo, da sedanje obeležje na pročelju zadružnega doma ni primerno in ni na primerenem prostoru, ker ga stalno obdajajo avtomobili in izpušni plini. Vsi, člani ZZB in krajinj se zavedamo, da nad 50 padlih iz naše KS zasluži primernejši spomenik.

ANTON RAZDRH

SLOVENSKE KONJICE

Ob dnevu mrtvih

Ob letošnjem dnevu mrtvih bodo vsi spomeniki NOV okrašeni in pri osrednjih bodo žalne slovesnosti. Pri grobovih sto talcev na Stranica, bo žalna komemoracija v soboto, 31. 10., ob 15. uri, nato pa še pri spomeniku NOV na pokopališču v Slovenskih Konjicah ob 16. uri. Letos je zlasti lepo urejeno okolje pri grobovih talcev na Stranica, ker je nad njimi prevzel pokroviteljstvo KONUS in prispeval sredstva za ureditev.

Prizadevamo si, da bi tudi druge delovne organizacije v občini prevzele pokroviteljstvo nad posameznimi grobovi in spomeniki NOV. Želeli bi tudi čimprej postaviti osrednji spomenik padlim v NOV naše občine v Slovenskih Konjicah, za katerega odvajajo denarna sredstva po sporazumu vse proizvodne delovne organizacije, ali naj bi ga odvajale, pa še preveč odlašajo.

JULKA TAJNIKAR

NOVA GORICA

Skupnost nekdanjih političnih zapornikov na Sardiniji

Dne 18. oktobra 1981 ob 8.30 so se v Novi Gorici zbrali na svojem zboru nekdanji politični pregnanci na Sardiniji, ki delujejo pri občinskem odboru ZZB NOV Postojna, ker jim je ta občina 1974. leta podelila domicilno listino.

Ob številni udeležbi so na zboru poslušali poročilo o opravljenem dosedanjem delu domicilnega odbora nekdanjih političnih pregnancev, kakor se je do sedaj imenoval njihov organ, in ga tudi sprejeli. Sprejeli so tudi obširen program dela za srednjeročno obdobje 1981-1985, sklep o ustanovitvi Skupnosti nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji kot to določa nov statut ZZB NOV Slovenije, pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti ter izvolili organe skupnosti. Izvolili so tudi delegate za osrednji odbor prekomorcev – borcev NOVJ, ki deluje pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije in delegata za občinski odbor ZZB NOV Postojna.

Skupnost bo nadalje vodil 10-članski odbor skupnosti, ki mu predseduje Alojz Stegu iz Ilirske Bistrice. Delo skupnosti pa se bo odvijalo tudi prek sedmih pododborov v primorskih občinah, ki združujejo prek 1.700 še živih nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji v SR Sloveniji.

Po zboru skupnosti so se nekdanji politični pregnanci na Sardiniji udeležili partizanskega srečanja skupaj z borci Prve prekomorske brigade in borci drugih prekomorskih enot NOV z območja Nove Gorice. Srečanje je bilo povezano z jubileji, ki jih letos praznujejo jugoslovanski narodi in 38-letnico organiziranosti nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji in 38-letnico ustanovitve Prve prekomorske brigade. Na srečanju je predsednik skupščine občine Postojna inž. Zvone Nastran razvil zastavo skupnosti nekdanjih političnih pregnancev na Sardiniji.

ZDRAVKO ŽMITEK

ZGORNJE KOSEZE

Spomenik na kraju tragedije

Številnim spomenikom, ki izpričujejo čas narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, so v Zgornjih Kosezah v Moravški dolini dodali še enega. Spomenik stoji na kraju, kjer je okupator pobil štiri nedolžne ljudi zaradi tega, ker so skušali po svojih močeh pomagati narodnoosvobodilnemu gibanju in aktivno sodelovati v partizanskih enotah. Po pozdravnem govoru predsednika krajeвне konference SZDL Peče je o samem dogodku spregovoril mladinec Matija Strehar. Spregovoril je tudi o dogodku, ki se je zgodil 17. septembra 1943 na kraju, kjer stoji zdaj spomenik. Tega dne se je med 7. in 8. uro iz smeri Vač in prek Peč pripeljal nemški vojaški avtomobil in se ustavil na križišču v Zgornjih Kosezah. Iz njega je poskakalo od 15 do 20 raztrgancev, ki jih je vodil Martin Črnogelj-Najnarjev iz Črnuč. Zagnali so se proti (Tinčkov) hiši nad vasjo. V hiši so bili tedaj Tinčkova mama, Terezija Janež, njen sin Jernej – Rajko, ki je bil spomladi ranjen kot partizanski kurir, in se je zdravil doma, mamin brat Jernej Bizjak, doma iz Vač, ki je tam prenočeval, partizanski kurir Luka in Tončkin sin Janezek, ki je živel pri stari mami. Prihajajoče Nemce je najprej opazila Tinčkova mama in opozorila druge tri. Rajko in Luka sta skočila skozi okno, vendar sta padla smrtno zadeta od sovražnikovih strelcev. Jernej Bizjak je skušal zbežati skozi zadnja vrata, vendar so tudi njega ustrelili, mati pa je skušala zbežati skozi vrt, ki je bil ob hiši. Med streljanjem se je prebudil tudi Janezek in pritekkel k mami v vrt, kjer so jo že pretepali. Medtem ko so jo bili s kopiti, je že vsa onemogla rekla Janezku, naj zbeži in se reši. Počili so strelji, mati se je zgrudila. Janezek pa je ubežal krogom, ki so se usule za njim, ko je bežal po poti proti vasi.

Pri prvi hiši ni našel zatočišča in tako je pritekel do Avbljevih, ki so ga skрили v lesen sod na podu.

Ko so opravili z žrtvami, so se spravili nad hišo v prepričanju, da je v njej še več ljudi. Našli so bunker, odnesli blago in papir, ki je bil namenjen partizanski tehniki, ter hišo zažgali. Edino, kar je bilo rešeno iz goreče hiše in gospodarskega poslopja, je bila krava, katero so odvedli v Moravce. Vse štiri žrtve so naložili na voz in prisilili soseda Avblja, da jih je odpeljal v Moravce, kjer so jih razkazovali ljudem, in jih kasneje pokopali na moravškem pokopališču.

Tudi temu zločinu je botrovalo izdajstvo, saj si drugače ni mogoče predstavljati, da bi se okupatorjevi vojniki znesli samo nad eno hišo in to v vasi, kjer so se mnogokrat zadrževale partizanske enote in kjer so se križale kurirske poti.

Tem besedam so prisluhnili zbrani na proslavi in pohodniki mladinske enote, ki so hodili po poteh Radomeljske čete. Posebno pretresljiv pa je bil kulturni program, ki so ga pripravili mladinci osnovne organizacije ZSMS Peče, recitatorji, Moški pevski zbor in Gódba iz Moravč. Spominsko obeležje pa je ob zvokih žalostinke odkril Albin Butara-Tram, ki je med vojno mnogokrat prebival v tej znani partizanski vasi. Posebna zahvala gre brez dvoma prizadevnim organizatorjem v krajevni skupnosti, kakor tudi občinskemu odboru ZZB NOV in krajevni organizaciji ZB NOV Moravce.

KUŠAR

MOZIRJE

Nepozaben izlet

V soboto, 26. septembra, je KO ZB Mozirje organizirala izlet članov na relaciji Urh-Zužemberk-Baza 20-Semič-Lokve-Črnomelj. Prvi postanek smo imeli pri spomeniku na Urhu. Nadaljevali smo pot v Žužemberk k veličastnemu spomeniku žrtvam NOB. Z vsemi grozotami, ki jih je pretrpelo tamkajšnje prebivalstvo, nas je izčrpno seznanil Stane Gorinšek. Pot nas je nadalje vodila na Bazo 20. Tudi tam smo bili seznanjeni z vsemi dogodki med NOB, ki nam jih je razložil tovariš Horvat. Po kratkem počitku smo se odpeljali po partizanski magistrali do Semiča. Po kósilu smo šli k spomeniku komandanta Staneta na Lokvah. Tam nas je že čakal Milan Šimenec iz Črnomlja ter nam na kratko opisal dogodke med NOB na tem kraju. Njegovo pripovedovanje smo prav vsi poslušali z velikim zanimanjem in bili tako seznanjeni o vseh dogajanjih, trpljenju in sodelovanju prebivalstva Bele krajine.

Naš izlet se je končal v veliko zadovoljstvo vseh udeležencev, saj smo bili na vseh naših postojankah, ki smo jih obiskali, podrobno seznanjeni o vseh dogajanjih med NOB.

Zahvaljujemo se ZB Mozirje, predvsem predsedniku Mejaču za tako dobro organiziran izlet. Zahvala gre tudi vsem že omenjenim tovarišem, ki so nam ob vsaki naši postojanki res izčrpno razložili vse trpljenje naših padlih in še živčih borcev.

MALČI KOZAR

LJUBLJANA

Obiskali so partizanske Brkine

ZZB NOV Jože Moškrič iz Novih Jarš je za svoje člane, ki se jih je zbralo 50, organiziralo izlet na Slavniki in v Brkine, vendar si niso mogli ogledati okolice Trsta in Kopra zaradi megle. Vrnili so se v Markovščino, kjer je bilo kosilo. Po kosilu so si ogledali še jamo Dimnice. Nato so krenili v Pregarje, ki je središče Brkikov in položili venec k spomeniku padlim borcem, predsednik ZZB NOV pa jim je razložil zgodovino tega kraja med NOV.

Obiskali so tudi Prem, rojstno vas pesnika Ketteja, in tudi zanimivo graščino, kjer je ohranjenih precej fresk. Nekateri člani ZZB NOV Jože Moškrič so se tudi pogovarjali z domačini, ki pa so jim potožili, da mladina odhaja v dolino v tovarno Javor in še v druge tovarne, zato ostajajo polja in vinogradi neobdelani, ker starejšim primanjkuje moči.

Po ogledu teh krajev so se vrnili mimo Cerknškega jezera v Ljubljano. Vreme izletnikom sicer ni bilo najbolj naklonjeno, a so se kljub temu dobro počutili.

T. B.

Člani ZZB NOV Jože Moškrič pred spomenikom v Pregarjih

CERKNO

Porušiti ali ne?

Odločitev sveta krajeвне skupnosti v Cerknem, da bodo porušili nad sto let staro stavbo osnovne šole, je razburila predvsem starejše Cerkliane. Proti rušenju so prosvetni in muzejški delavci in seveda tudi krajevna organizacija ZB Cerkno.

Ta stavba, pravijo Cerkliani, je preživela dve vojni in je edina stavba v Cerknem, ki je ohranila stari videz. Prizadelo je ni tudi bombardiranje med NOB. Spominska plošča na pročelju pa priča, da so bile med NOB v tej stavbi pomembne partizanske ustanove, to je upravno-politični tečaj, partizanska osnovna šola, podoficijska šola in sodišče 9. korpusa.

Za nadaljnjo uporabo teh prostorov bi bila potrebna notranja ureditev, toda tudi za rušenje bi bilo potrebnih precej sredstev. Zato so se na skupščini krajeвне skupnosti Cerkno domenili, da bodo še preučili, kaj naj napravijo.

JANEZ JERAM

BREŠTANICA

Veliko izletov

Upokojenci iz Breštanice vsako leto letujemo v raznih krajih naše domovine. Pri tem obiskujemo pomembne kraje, posebno partizanske. V letošnjem letu smo bili na morju, in to na Titovem mostu.

Dvanajstega septembra smo bili v Savinjski dolini, med drugim smo obiskali Mozirje, Nazarje, Rečico, Ljubno, Logarsko dolino.

Dne 3. oktobra smo spet krenili na pot in se ustavili v Ljubljani. Posebno pozornost smo posvetili spomeniku tovariša Kardelja, njegovemu delu in spominu. Nadaljevali smo pot proti Dražgošam. Končni cilj našega izleta je bila bolnišnica Franja.

Da tako pogosto obiskujemo razne kraje, se moramo zahvaliti Mišku Zmazcu iz Breštanice, ki je odličien organizator. Kljub temu da je letos dopolnil 75 let, še vedno z veseljem organizira izlete in jih vodi.

ALBIN IVACIČ

STARI VRH – RADOMLJE

Novo obeležje v kolovških gozdovih

Na kraju, kjer je Radomeljska žeta Kamniškega bataljona 13. septembra 1941 doživela nenaden napad s strani nemških policijskih enot, je bilo odkrito spominsko obeležje. Spominske slovesnosti, ki je bila 26. septembra, so se udeležili številni borci in mladina osnovne šole Radomeljske čete iz Preserj. Spominsko obeležje je na kraju, kjer je četa imela taborišče. Taborišče na Starem vrhu nad Rovami pa je bilo prizorišče tudi pomembnega dogodka, ko je Kamniški bataljon prejel prvo partizansko zastavo na Slovenskem.

Spominsko slovesnost v tihotnih kolovških gozdovih je začel član predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Domžale Rajko Hafner, ki je pozdravil vse navzoče, posebej pa še prvoborca Radomeljske čete Borisa Lenčka – Igorja, ki je odkril tudi spominsko obeležje. Spomine na dogodke iz vojnih let in delovanja Radomeljske čete je obudila mladinka Jelka Snoj, ki je med drugim prebrala tudi obvestilo poveljstva slovenskih narodnoosvobodilnih partizanskih čet o odlikovanju Kamniškega bataljona.

Nekdanje partizansko taborišče so preplavile besede partizanskih recitacij in zvoki pesmi mladinskega pevskega zbora osnovne šole Radomeljske čete – vodil ga je Tomaž Habe, ko je Boris Lenček – Igor odkril spominsko obeležje.

Mladi so se obvezali, da bodo skrbeli za spomenik in skupaj z borci ohranjali stvarnost vojnih dni.

KUŠAR

FRATA

Neločljiva enotnost ljudstva in njegove partizanske vojske

Jesenska podoba partizanske Frate pod Brezovo rebrijo je bila v soboto, 24. oktobra, spreminjena v ogromen, živopisan šopek: nekdanje borce Novomeške čete, druge partizane in aktiviste novomeške okrožja, številne spomeničarje, narodne heroje, generale JLA in množico domačinov je obdajala mladina, kolikor je Frata menda še ni videla. Nad 600 novomeških srednješolcev, tabornikov, članov mladinskih delovnih brigad pa učencev bližnjih šol je preplavilo globel med spominskimi ploščami padlih junakov in koč, tako znamenito pričo dogodkov pred 40 leti. Zbor borcev Novomeške čete, ustanovljene 29. oktobra 1941 na Frati, je bil pravcati ljudski praznik in hkrati osrednje srečanje ob letošnjem občinskem prazniku.

To je zbranim borcem, prvim junakom Novomeške čete, z zahvalo vseh, zlasti še mladega rodu, najprej povedal predsednik občinske skupščine Uroš Dular. Ponosno in spoštljivo slavi Novo mesto svoj praznik, zgodovinsko prelomnico razvoja, ki ga je po zaslugi pridobitve revolucije doseglo in ga nenehno širi. Osem še živih borcev Novomeške čete je nato povabil na oder, kjer jih je zbrana množica navdušeno pozdravila. Tovariši Niko Šilih, inž. Srečko Berlič, Stefan Iskra, Leon Kavšek, Franc Komelj, Ciril Kulovec, Franc Majcen, Janez Salehar so dobili posebna priznanja novomeške občinske skupščine v znak pozornosti, priznanja in zahvale. Na Frati bodo na primeren način še posebej obeležili imena vseh borcev te čete, ki so med NOB z življenji potrdili ljubezen do domovine.

Nastanek in prehojen pot Novomeške čete je nato opisal njen prvi komandir Niko Šilih. Spomnil se je zaupanja in najtesnejših vezi med dolenskim partizani in ljudstvom, zlahtnega tovarštva in skupnih idealov v boju za svobodo in za drugačen, naprednejši svet, za kakršnega se je že pred vojno in ves čas med njo bojevala komunistična partija, OF in celotno narodnoosvobodilno gibanje. Odločnost in hkrati skromnost, vztrajnost in neomajna volja v prizadevanjih za osvoboditev so bili mejniki v revoluciji, ki je Dolenjsko prekalila in napravila iz nje novo, popolnoma spremenjeno deželo. Boleče so bile njene žrtve, saj so za zmago padali najboljši kadri v partizanih in med aktivisti. Vedno znova izkazana enotnost ljudstva pa je pripeljala do zmage, je poudaril Niko Šilih, ki je nato opisal povojna prizadevanja dolenskih ljudi za odpravo revščine in nerazvitosti. V sedanjem času pa je vse preveč aktov in predpisov, ki zožujejo samoupravljanje, to veliko pridobitev naše boja. Zdaj ko so slabosti ugotovljene, potrebujemo enotne, združene moči, da preprečimo zlorabo samoodločanja. Samo v zvestem, vsakdanjem delu in doslednosti slehernega med nami za uresničitev nalog socialistične družbe je zagotovilo, da bodo dosežene in potrjene nove zmage. Spomini ob 40-letnici Frate pa so hkrati spodbuda mlademu rodu, ki prevzema v svoje roke izpolnjevanje nalog.

Srečanje nekdanjih borcev, aktivistov, številnih domačinov in množice mladih ljudi na Frati bo zapisano med najimenitnejšimi dogodki novomeške občine v letošnjem jubilejnim letu.

TONE GOŠNIK

NAGRADNA KRIŽANKA

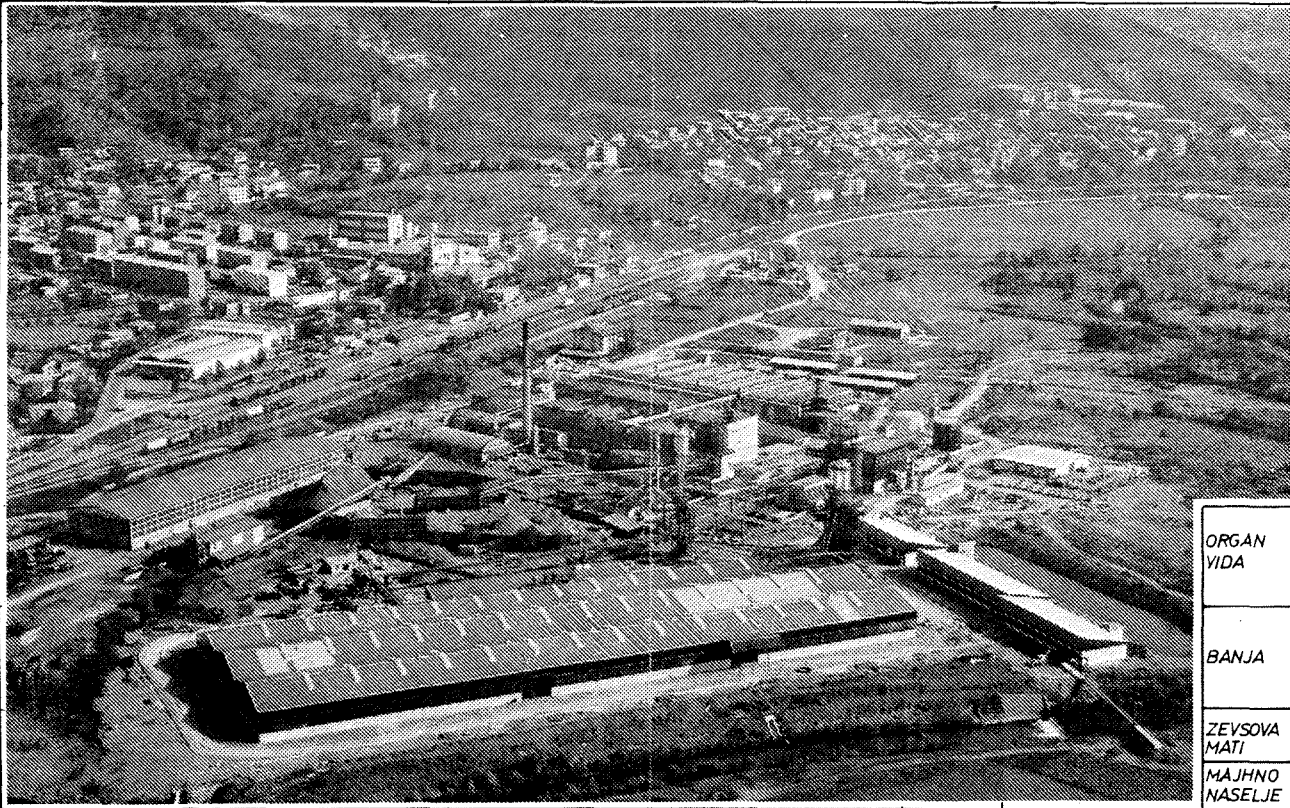

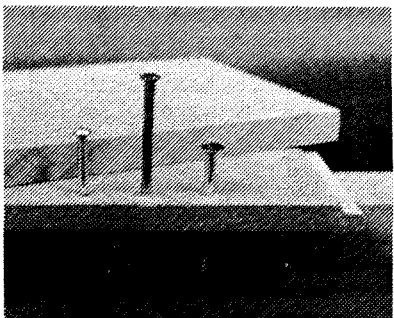
lesonit
ILIRSKA BISTRICA

Razpis nagradne križanke

Na vsako križanko v TV-15 je velik odziv. Tokrat jo je vnetim reševalcem pripravil delovni kolektiv LESONIT II. Bistrica. Želimo vam veliko uspeha pri reševanju. Rešitve pošljite do 12. 11. 1981 na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji del pisma napišite LESONIT.

Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade.

LADO TROHA	DEFLACIJA V GEOLOGIJU	ENO OD GESEL. FR. REVOLUCIJE	FRA.TEROR. ORGANIZAC.	NAŠI RAZGLEDI	VELETOK V AZIJI	KRADLJIVEC
VRSTA JELENA				DRAGO TRŠAR		
STOJAN BATIČ						
OBRAT						
		KUHINJSKO ORODJE				
ZDRAYKO OMERZA						
RADIJ						RA
			RIBJE JAJČECE	BABILONS. PRESTOLNI. GRŠ.BOGIN. ZEMLJE		
		ŠIVANKA				
		NATURIST				
POIZVEDOV. V DOLOČEN NAMEN						
VRSTA PREVODNIKA						
	VRSTA FINOMEHA.					POLNI STIK
	PRI TRDILNI.			100 M ²		
	RADO MURNIK			NEGRI		
I			MUSLIMAN. M.IME			
r			ERBIJ			
	ZAČRTANA SMER POTI					
	VOJVODINKA					
		VELETOK V SZ	NAGRADNI KUPON IME _____ PRIIMEK _____ NASLOV _____ _____			
PREDLOG						
SLOBODAN PENEZIĆ						

Nudi v svojih specializiranih prodajalnah:

BLED – Čopova 10	MODA – Cankarjeva 7
CIK-CAK – Stari trg 30	MODA – Nazorjeva 3
JELKA – Miklošičeva 34	NOGAVIČAR – Nazorjeva 3
KOROTAN – Celovška 429	NOGAVIČKA – Ciril-Metodov trg 1
LANIT – Prušnikova 87	OKRAS – Čopova 42
MAJA – Miklošičeva 10	PIONIR – Nazorjeva 6
MANON – Prešernov trg 3	SUKNO – Stritarjeva 4
MERINKA – Gradišče 10	TALIJA – Čopova 14
	VOLNA – Nazorjeva 1

BOGATO IZBIRO MODNIH TKANIN, MOŠKIH, ŽENSKIH IN OTROŠKIH OBLAČIL, PERILA, PLETENIN, VOLNE ZA ROČNO PLETENJE, GOBELINE, GUMBE, STRAMIN ZA IZDELAVO TAPISERIJE ITD.

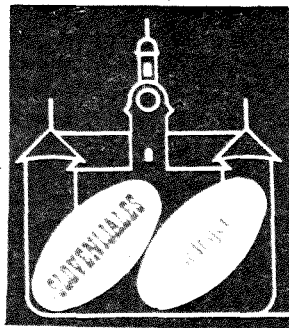
Če se odločite za oddih, počitnice ali zdravljenje v Termah, izpolnite kupon in zahtevajte prospekt in cenik.

KUPON

Ime:

Priimek:

Naslov:

**Lesna in pohištvena industrija
Idrija n. sol.o.**

Spodnja Idrija, Jugoslavija, tel.: (065) 76-010, 76-011

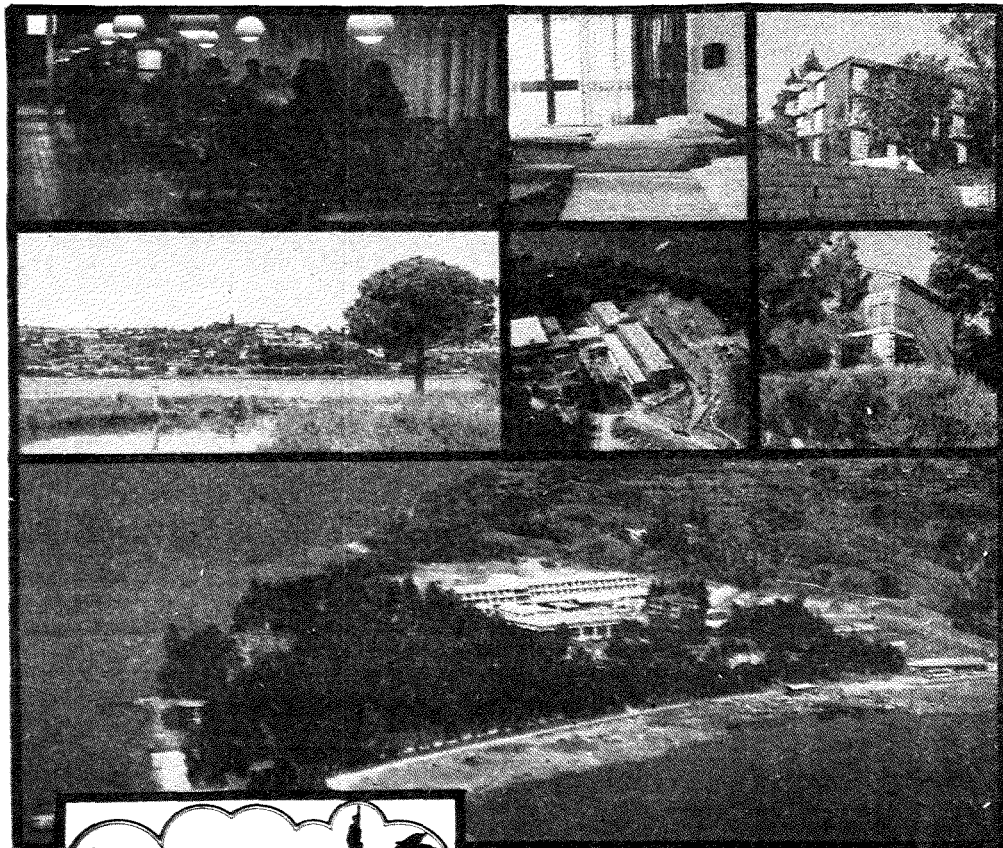

**ČIPKA
IDRIJA**

IDRIJA p. o.,

IDRIJA, ŠTUDENTOVSKA 4

65280 IDRIJA, TEL. DIR. 71-055, SKL. 71-636, P. P. 1, ŽIRO
RAČ. 52020-601-11191 PRI SDK IDRIJA

**Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV SRS
STRUNJAN**

Obmorsko klimatsko zdravilišče je na lepem kraju med Koprom in Portorožem. Primerno je za rekreacijo in zdravljenje ortopedskih, pljučnih, srčnih in drugih obolenj. Morska voda v bazenu je segreta na 30° Celzija.

Fizioterapija, sauna, ambulanta, lekarna.

Na razpolago so vse zdraviliške storitve, ki so potrebne za zdravljenje vojnih invalidov in borcev NOV v naravnih zdraviliščih.

Priporočamo borcem – nosilcem spomenice, vojnim invalidom, aktivistom NOB in drugim, da poskrbijo za oddih in zdravljenje tudi v tem času, saj je klima tu ugodna in veliki novi prostori so ogrevani.

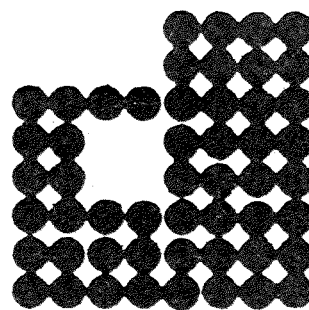
Tu je kompleten športni park in veliko možnosti za izlete.

CENA ODDIHA OD 1. X. 1981 DO 31. III. 1982

Penzion za osebo v dvoposteljni sobi:

- za člane ZZB NOV 344 din
- za ostale goste 395 din
- turistična taksa 7 din

V ceno oddiha je všteta uporaba bazena.

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29

Telefon (061) 315-366

Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12

Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

Emil Makarovič

Julija smo v rojstni vasi Jelšane pokopali Emila Makaroviča, rojenega 1899, borca NOV, komunista, kulturnoprosvetnega delavca, predvsem tovarisa in uglednega občana Ilirske Bistrice. Za zasluge v NOV je bil dvakrat odlikovan. Za povojne zasluge je dobil občinsko priznanje.

Jerčka Bratina

Na pokopališču v Rečici pri Laškem smo se avgusta poslovili od Jerčke Bratina, stare 73 let. Leta 1944 je padel njen mož, ona pa je z dvema neprekrbljenima otrokoma ostala sama in zvesta sodelavka NOB do konca.

Adolf Brložnik

Septembra je minilo leto dni, odkar smo se na pokopališču v Podkrajju pri Velenju poslovili od zaslužnega borca in povojnega aktivista Adolfa Brložnika iz Velenja. Rodil se je pred 58 leti v Pesju pri Velenju. Kot član Skoja je že v letih pred vojno aktivno sodeloval v naprednem delavskem gibanju. V letu 1941 je sodeloval v prvem partizanskem napadu na Šostanj, bil izdan in skupaj s svojci aretiran. Bil je bорец 5. prekomorske brigade in dvakrat je bil odlikovan za zasluge med vojno. Po osvoboditvi je nadaljeval s svojim aktivnim delom pri obnovi domovine. Bil je ustanovitelj raznih društev in sekcij, bil je sindikalni aktivist ter nosilec odgovornih funkcij, za kar je bil tudi odlikovan.

Franc Kofol

Avgusta smo v Čepovanu pokopali 67-letnega Franca Kofola, borca Gradnikove brigade in jurišnega bataljona. Za zasluge med NOB je bil dvakrat odlikovan, za uspešno delo v čepovanskem Meblu je dobil orden dela, za dolgoletno prizadevanje za javnost v domačem gasilskem društvu pa tri odlikovanja.

Viktor Skrivarnik

Avgusta smo na starotrškem pokopališču pokopali Viktorja Skrivarnika, rojenega 1915. leta, aktivista, borca, vojnega ujetnika in interniranca v Dachau. Po vojni je bil neutrujen družbenopolitični delavec v SZDL, ZZZB NOV, v kulturnem društvu Stari trg, gasilskem društvu, pevskem društvu ter v organih krajevne skupnosti Stari trg pri Slovenj Gradcu.

Jernej Lotrič

Februarja smo se na pokopališču v Dražgošah poslovili od partizanskega kurirja Jerneja Lotriča. Rojen je bil 1924. leta. V NOV je vstopil januarja 1943 in je ves čas opravljal zahtevne in odgovorne kurirske naloge. Za hrabrost in zasluge je bil dvakrat odlikovan.

Peter Furlani

Avgusta smo se v Prvačini poslovili od borca in aktivista Petra Furlanija, rojenega 1910. leta. Leta 1933 je odšel k mornarici, a ko se je 1942. leta vrnil domov, se je takoj vključil v OF in sodeloval v pripravah za boj proti okupatorju. Kot aktivist je delal na terenu do februarja 1944, ko je odšel v 9. korpus. Dvakrat je bil odlikovan za delo med NOB in dobil je priznanje za povojno delo.

Marija Mubi

Julija je umrla Marija Mubi iz Predasel pri Kranju, rojena 1902. leta. Zaradi sodelovanja z OF je bila zaprta v Begunjah.

Ljudmila Butinar

Umrila je v 74. letu starosti. Avgusta smo jo pokopali na Žalah. Bila je aktivistka in ilegalna od zacetka vstaje. Za svoje požrtvovalno delo v OF je bila odlikovana in dobiča je tudi priznanje OF mesta Ljubljana.

Vabila

ZB NOV Kropa vabi vse nekdanje partizanske kurirje, borce in aktiviste, sorodnike padlih partizanov, občane, mladino in pionirje k odkritju spominskega obeležja kurirske postaje G 12 in spominske plošče partizanom, ki so padli 1. avgusta 1944, in sicer so bili to Jože Megušar iz Kroke, Rudolf Pretnar iz Gorij in Andrej Vodnjov iz Gorij.

Odkritje bo v soboto, 7. novembra 1981, ob 15. uri pri Slovenski peči ob cesti Kropa - Kamnik, s kratkim kulturnim programom.

ZB NOV Kropa

Ob dnevu mrtvih pripravljajo organizacije združenj borcev NOV v občini Trebnje več žalnih komemoracij v spomin padlim in umrlim borcem NOV. Žalne slovesnosti bodo na pokopališču in pred spomeniki NOB, vse pa se bodo izvršile v nedeljo 1. novembra 1981.

Občani in borci se bodo zbrali na žalni komemoraciji:

- dne 1. novembra 1981 ob 8.30 uri v Šentrupertu pred spomenikom;
- dne 1. novembra 1981 ob 9.30 uri v Mokrongu na pokopališču;
- dne 1. novembra 1981 ob 10.30 uri na Mirni pri spomeniku - Roje;
- dne 1. novembra 1981 ob 14. uri v Trebnjem, pri spomeniku v spominskem parku in na pokopališču.

Odbor ZB NOV Trebnje

Obveščamo borce in aktiviste NOV, sorodnike padlih, mladino in druge občane, da se udeležijo komemoracij za dan mrtvih pred grobišči in spomeniki NOV v teh krajih:

Javorski pil ob 14.30, Velika Štanga in Smartno pri Litiji ob 16. uri, Jevnica 16.30, Litija, Velika Kostreznica ob 17. uri, Sava, Kresnice ob 18. uri.

V nedeljo 1. 11.

Na Polšniku in Vavčah ob 11. uri

Komemoracije bodo tudi v drugih krajih naše občine na običajen dan in ob običajnem času.

Občinski odbor ZB NOV Litija

Republiški odbor Zveze prostovoljcev borcev za severno slovensko mejo 1918-1919 v Ljubljani vabi svoje člane in druge na žalno slovesnost v spomin padlim borcem za severno slovensko mejo 1918-1919 in judenburškim žrtvam, ki bo dne 1. novembra 1981 ob 10. uri na Žalah pri kostnici padlih v 1. svetovni vojni.

Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Hrastnik vabi vse svoje člane in druge občane Hrastnika, da se v polnem številu udeležijo žalne slovesnosti ob praznovanju dneva mrtvih.

Žalna slovesnost bo 30. oktobra 1981 ob 16. uri pri osrednjem spomeniku v Hrastniku, ob 15.30 uri pa pri spomeniku na Dolu pri Hrastniku.

Vse priporočnice »Prisilne« v letih 1944-45 vabimo na že tradicionalno tovariško srečanje, ki bo 14. novembra 1981, ob 15. uri pri Slamiču na Gosposvetski cesti v Ljubljani.

Odbor »Prisilna«

Krajevna organizacija ZBNOV in KS Radomlje obveščata vse delovne ljudi in občane, sorodnike in znance padlih borcev in drugih žrtev fašističnega nasilja, ki so pokopani na pokopališču borcev v Radomljah, da bo žalna komemoracija ob dnevu mrtvih, v petek, 30. 10. 1981, ob 17. uri na pokopališču borcev v Radomljah.

S svojo udeležbo boste počastili tudi spomin na 40-letnico prvih žrtev Radomeljske čete.

V petek, 13. novembra 1981, ob 11. uri bo v Kopru, Verdijeve 3, (mala skupščinska dvorana), ustanovni zbor skupnosti borcev 1. tankovske brigade NOVJ. Poleg poročila o dosedanjem delu bodo sprejeli pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev 1. tankovske brigade, program dela za prihodnja štiri leta, izvolili nov odbor skupnosti in nadzorni odbor, delegate za občinski odbor ZZZB NOV Sežana in Vrhnika, osrednji odbor prekomorcev - borcev NOVJ itd.

Vabimo vse nekdanje borce 1. tankovske brigade (tankiste prekomorce), da se udeležijo zboru skupnosti borcev.

Domicilni odbor 1. tankovske brigade

Občinski odbor ZZZB NOV Škofja Loka in Združenje borcev NOV Škofja Loka organizirata žalno komemoracijo v nedeljo, 1. novembra 1981, ob 9. uri pred domom zveze borcev v Škofji Loki.

Vabimo vse sorodnike padlih, mladino in občane, da se komemoracije udeležijo v čim večjem številu.

Po sklepu 4. izredne skupščine Počitniškega doma mestnega odbora ZZZB NOV Ljubljana Banjole, bo dom odprt do 15. novembra 1981. Ob tej priložnosti se zahvaljujemo vsem delovnim organizacijam, ki so sodelovale s svojimi prispevki ob tradicionalnem srečanju borcev ob koncu sezone.

Mestni odbor ZZZB NOV Ljubljana Počitniški dom Banjole

PRAVNI SVETOVALEC

Invalidska upokožitev

S. T. P. Ali res klahko kot bорец NOV pred 9. 9. 1943 zahtevate invalidsko upokožitev, čeprav ste spoznani le za invalida 2. kategorije, zmožnega opravljati svoje delo le v polovičnem delovnem času in čeprav se niste stari 60 let?

Odgovor: Po 167. členu statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji pridobijo borci NOV pred 9.9.1943, ki zaradi invalidnosti ne morejo opravljati svojega dela nad polovico rednega delovnega časa, ne glede na to, ali bi mogoče mogli po poklicni rehabilitaciji ali brez nje opravljati drugo ustrezno delo, pravico do invalidske pokojnine, če izpolnjujejo pogoje glede pokojninske dobe za pridobitev pravice do pokojnine. Do invalidske pokojnine ste torej upravičeni tudi vi, če glede na to, da je vaša invalidnost posledica bolezni, izpolnjujete tudi pogoje pokojninske dobe za pridobitev te pravice.

Letni dopust

H. B. K. Zaradi tega, ker ste v bolniškem staležu, letos se niste izrabili letnega dopusta in ga po vsej verjetnosti tudi ne boste zmogli. Radi bi vedeli, ali ga lahko izrabite prihodnje leto?

Odgovor: Prenos letnega dopusta iz enega v drugo koledarsko leto praviloma ni mogoče, in sicer tudi ne v primeru, če ga delavec v tekočem koledarskem letu ni izrabil zato, ker je bil zaradičasne nezmožnosti za delo na bolniškem dopustu. Delavec mora izrabiti letni dopust za tekoče koledarsko leto do konca koledarskega leta in ga lahko le, če ga nastopi ob koncu leta, nepretrgano nadaljuje v naslednjem koledarskem letu. Tako je določeno v 96. členu zakona o delovnih razmerjih.

Invalidski dodatek

L. M. B. Ste uživalka družinske invalidnine in vas zanima, ob kakšnih pogojih bi imeli pravico do invalidskega dodatka?

Odgovor: Kot uživalka družinske invalidnine bi bili upravičeni do invalidskega dodatka, če ste stari več kot 50 let oziroma več kot 45 let, če je imel vaš pokojni mož do svoje smrti pravico do dodatka za postrežbo in tujo pomoč, ali če ste popolnoma pridobitno nezmožni, in če izpolnjujete tele pogoje: da niste v delovnem razmerju in da ne opravljate samostojne poklicne ali gospodarske dejavnosti in da nimate sami in vaši družinski člani takih rednih dohodkov, ki bi odpadajoč na vas presegali 70 odstotkov mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, določenega za tekoče leto od Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Starostna pokojnina zakonca kmeta-borca

L. N. J. Vaš pokojni mož je kot kmet bорец NOV prejemal starostno pokojnino in varstveni dodatek. Ali ste do obeh dajatev upravičeni tudi vi?

Odgovor: Po 44. členu zakona o starostnem zavarovanju kmetov ima zakonca kmeta borca NOV, to je kmeta, ki je stopil v narodnoosvobodilni boj ali začel aktivno in organizirano delati v narodnoosvobodilnem boju pred 9.9.1943 ali 13.10.1943 (Slovensko primorje) in mu je čas od tedaj do 15.5.1945 priznan v dvojnem trajanju, po njegovi smrti pravico do starostne pokojnine, tudi če sam ni bорец NOV, ko dopolni 60 let starosti. Pravico do varstvenega dodatka pa ima ob pogoj, da je socialno ogrožen.

Napad na letališče Belvedere

Franc Črnugelj-Zorko 4

(Iz pisnih izjav, objavljenih člankov in ustnih izjav udeležencev akcije je rekonstruiran načrt napada na letališče. Siega Arturo, Just Perat, Lucien De Bellis, Zvonko Vodopivec-Nazdar, Stanislav Resić in Alfonz Perat so prispevali svoje spomine. Vsi niso popolnoma enotni, predvsem v nekaterih podrobnostih, toda v bistvenih dejanjih načrta in akcije se ne razlikujejo. Prav tako ni povsem enako napisano v reviji Borec, letnik 1954/12, Partizanskem dnevniku z dne 5. 9. 1953, Glasniku ZROP za februar – marec 1960 in Naši obrambi 1972/12 – članek Napad na letališče Belvedere).

Po načrtu akcije na letališče Belvedere naj bi krenili borci na pohod ob sončnem zahodu. S krajem in načinom napada naj bi jih seznanili šele tik pred samim napadom na letališče.

Zaradi varnostnih razlogov naj bi najprej krenili iz taborišča v vas Brezje, od tu bi pot nadaljevali proti zahodu, ne proti jugu, kjer je bil objekt napada, in sicer v vasi Karnahtha (Carnapo) in Tipano (Taipana). V vasi naj bi se pokazali in mimogrede kot nepomembno stvar omenjali Neme (Nimim) za cilj napada. Iz Tipane bi odrinili naravnost na jug v gozdni predel med vasi Porčinj (Perzus) in Rekluzo (Racchiuso). Na kraju K 632 naj bi predanili in se seznanili z nočnim napadom na letališče. Tu naj bi tudi borcem objavili objekt in cilj napada in dali natančna navodila in naloge za akcijo vsakemu posamezniku. Od tega kraja je bilo nekako 2–3 kilometre hoje do letališča.

Zvečer, nekako tri ure pred določeno uro za napad, naj bi krenili na izhodiščne točke za napad. Oblikovali so tri osnovne udarne skupine, ki naj bi napadale letališče. Prva naj bi napadla kasarno-barake, kjer so se zadrževali vojska, piloti in tehnično osebje, druga naj bi uničila letala in tretja napadla upravno zgradbo letališča, vilo »Giacomelli«. Napad naj bi zavarovali proti Vidmu, med vasi Salt-Povoletto, proti Fojdi kilometer severno od vasi Magredis na most na reki Malina in proti vasi Savognano del Torre, kilometer od razpotja, na kraju, kjer bi lahko nadzorovali ceste s strani Ahtna (Attimis). Na dveh krajih so bili po štirje borci, na kraju proti Ahtnu in Savorgnanu pa je bilo sedem mož z mitraljezom severno od letališča. Predvidoma naj bi teh sedem mož po potrebi sprejelo boj ter se bojevalo čim dlje. Drugi dve skupini pa naj bi boj opazovali in bi napadajoče skupine z orožjem opozorili o prihodu sovražnika.

Skupine na krajih, določenih za zavarovanje, bi morale razorožiti stražarje, ki so varovali telefonsko napeljavo in cestne objekte, jih zbrati na enem kraju, jih zastražiti ter na vsak način preprečiti, da bi kdo zbežal. Znak za napad naj bi dal komandant bataljona s tremi strelji iz pištole.

Za akcijo so se priglašali prostovoljci, med katerimi so zbirali zdrave, močne in zdržljive borce. Odšlo jih je 57, tako da je v taborišču ostalo nekaj čez 49 partizanov. Tisti, ki so šli v akcijo, so bili oboroženi s štirimi mitraljezi »šarci«, tridesetimi avtomati, drugi borci so imeli puške. Vsak borec je imel eno ali dve bombi, nekateri celo več (bombe so bile različne: ofenzivne in defenzivne italijanske, nemške pa tudi angleške proizvodnje). S seboj so nesli pet litrov bencina. Mitraljezi in poveljujoči kader so imeli tudi pištole. Vsak je dobil s seboj tudi nekaj suhe hrane. Z delom 2. bataljona, ki je šel v akcijo, sta šla komandant in politični komisar bataljona, njuna namestnika sta ostala v taborišču na Plazeh v stajah.

V akcijo je šlo devet borcev državljanskih SSSR. Šest jih je bilo italijanske narodnosti in en Nemec, drugi so bili domačini s Kobarške, Beneške Slovenije in Rezije, Slovenci. Čeprav niso govorili v istem jeziku, so se vsi zelo dobro sporazumevali in razumeli, povezovala jih je skupna ideja.

Pohod na akcijo

Pred odhodom na akcijo je bilo vreme zelo lepo, prav naklonjeno borcem. Vsi so bili živahni, malo tudi vznemirjeni in napeti, ko se je približeval čas odhoda iz tabora. Mirko Cencič je tako opisal dan odhoda: »Na vratih pomladi je bilo. Bela snežna odeja se je bila umaknila visoko v gore. Otrpla zemlja se je prebujala. Iz nje je poganjalo prvo zelenje. V Plazeh, samotnem kraju pastirskih staj med Breginjem in Brezjami, nedaleč od kraja, kjer pošumevajo v številnih grapah izviri Nadiže, je bilo tistega dne vse živo; pomenki borcev, zbor bataljona. Takoj za tem so prostovoljci pregledovali orožje, ga čistili in se pripravljali na pot.«

Nobeden ni kazal strahu, drug drugemu so govorili: zagotovo bomo uspeli, ni razloga za strah. Obilna večerja, in okrog 17. ure 11. marca 1944. odhod. Tista nedoločna napetost je popuščala, ko so se oddaljevali od tabora. Zajele so jih druge misli, ki jih je narekoval pohod. Misli je bilo treba na varnost, na pohodno disciplino, prikrivanje smeri gibanja in na še veliko drugega. Tudi misel na sam napad je bila navzoča. Vsi so bili seznanjeni z nalogami in vsak je imel natančno določeno nalogo. Razmišljal je, kako bo ravnal. Kar veliko so vedeli o sovražniku na letališču... poznali smo ga, kot da smo že bili na njem, ne samo enkrat, temveč večkrat. Vse smo imeli v glavi: letališče, zgradbe na njem, zamišljali smo si stražarje na obhodih. Tisti, ki so bili na ogledu, so bili tako uspešni v svojem pripovedovanju, da smo imeli pred seboj popolno sliko letališča. Borci v koloni so bili razporejeni, vsi so šli prostovoljno v akcijo, čeprav niso vedeli, kam gredo in kaj bodo napadali. Mark je na pohodu postal nekako zamišljen, mehanično je premikal noge, odsoten je bil od pohoda, mislil je samo na akcijo, ki je bila pred njim...«

Pozno zvečer je prišla kolona v vas Brezje, kjer se je zadržala kratek čas in nato krenila proti severozahodu v vas Karnahtha (Carnapo). V vasi se niso ustavili. Pot so nadaljevali proti vasi Debeliž (Debellis). Pred to vasio so se obrnili in krenili proti vasi Tipana (Taipana). Luciano De Bellis meni, da so v Tipani malo »križarili«, kot da defilirajo z namenom, da pokažejo partizansko moč in povzročijo možnost, da bi sovražnik zvedel za njihovo navzočnost in številnost. In res, fašisti v Nemah (Nimis) so bili že v bojni pripravljenosti.

Alfonz Perat se spominja, da so od Karnehte pospešili korak in se izogibali vasi. Ne izključuje pa možnosti, da je Mark s svojo skupino, v kateri je bil tudi De Bellis, odšel v vas z določenim namenom, saj... Marcandelli je imel v vsaki vasi svoje znanke simpatizerje ali sodelavce NOB. Celo bi se strinjal z Del Bellisom, da so demonstrirali navzočnost partizanov in omenjali, da nameravajo partizani napasti sovražnikovo postojanko v Nemah (Nimis). Še več. Marcandelli je bil toliko domisel, da je znal celo poslati v postojanko naše ljudi z namenom, da bi sporočili takšno novico sovražniku. O tem je bilo govora pred odhodom na pot, toda na pohodu sva z Redelongijem spremenila plan, da se ne bi po nepotrebnem zadrževali na pohodu in utrjvali s postranskimi nalogami...«

Na poti od Tipane do Belvedera se je kolona partizanov izogibala naselij. Celo gorsko vasico Subit so obšli. Ta del poti je bil nekoliko napornejši, ker je bil teren hribovit, zato pa tudi bolj varen. Ustavili so se med vasema Porčinj in Fojda, 2 do 3 kilometre severno od Fojde. »Na tem kraju smo tudi predanili 12. marca 1944 v manjši kotanji, ki je bila varna tudi pred pogledi iz zraka. Sovražnik ni smel zvedeti za našo navzočnost. Vse je bilo tako ukrenjeno, da bi zagotovili čim popolnejšo konspiracijo.« Tako sta povedala Arturo Siega in Stanislav Rosić. Oba sta enotna, da je del 2. bataljona predanil nedaleč severno od Fojde.

Se nadaljuje

Novinarski krožek v Artičah

»Že spet ti Artičani!«

»Jezik je večni mladenič, ki mu rast nikoli ne preneha, jezik je večno ustvarjanje, jezik je življenje, o katerem marsikaj vemo, kako je hodilo, a ničesar, kam pojde, razen morebiti to, da samega sebe, to je svoje preteklosti, nikoli ne bo zatajil.« To izročilo avtorja Ivana Prijatelja nosijo s seboj tudi člani novinarskega krožka v Artičah, na gričku, kakšnih šest kilometrov oddaljenem od Brežic.

naše šole. Prav bi bilo, da bi tudi drugi naši časopisi, od Pionirskega lista dalje, odprli svoje strani za mladinske prispevke iz drugih republik in jih objavljali v njihovem jeziku. Naša šola sicer nima pobratene šole, imajo pa jih številne druge v Sloveniji. Izmenjava tiska med njimi bi lahko šla po čisto preprosti poti.«

In kaj počnejo pri krožkih? Vsako sredo zjutraj se najdejo pred poukom. To je

nija objavljenih 195 njihovih prispevkov, od tega 12 na naši mladinski strani v TV-15. Številka je sicer zelo visoka, vendar če pomislimo, da je to komaj ena desetina od vseh poslanih sestavkov, potem je povsem neupravičen očitek: »Že spet ti Artičani!«, ki ga pogosto slišijo o svojih objavljenih prispevkih. Mislim, da je zagrizenost tudi njihov uspeh in neprestano izobraževanje jih spremlja korak za korakom navzgor v pridobivanju novinarskih spretnosti. Njihova mentorica jim pri krožkih vedno prebere kaj iz Mentorja, poleg tega pa mladi novinarji radi sežejo po knjigah, da izglajujejo svoj izrazni stil in si bogatijo besedni zaklad.

Tudi na težave naletijo pri svojem delu. »Včasih imamo tremo pred intervjujem, ker ne vemo, s kakšnim človekom se bomo pogovarjali,« pripoveduje eden čez drugega. »Drugič naletimo na odbojnost. Ljudje se nočejo z nami pogovarjati, češ da nimajo časa. Toda zaradi tega še nismo obupali. Še naprej bomo pisali, da dosežemo še večje uspehe. Z borci se radi pogovarjamo, ker so tudi oni pripravljeni na to. Tako živo znajo pripovedovati o narodnoosvobodilnem boju. Radi bi te pogovore posneli na megnetofonski trak, da jih bodo lahko poslušali tisti, ki bodo prišli za nami na šolo. Morda katerega od teh borcev takrat ne bo več. In še eno težavo imamo, ki pravzaprav sploh ni težava. Imamo radio, ki mu je sicer ime Utrip, a zadnje čase ne kaže nobenega utripa. Le kako poročilo, spis ali uganke preberemo, mi pa bi radi pripravljali prave oddaje.«

Mladi novinarji iz Artič v svojem delu niso osamljeni. Imajo prijatelje. Dopisujejo si z novinarji iz osnovnih šol Bajmoka, Gunja in Zelina. Primerjajo svojo mladost, izmenjujejo si izkušnje in radi bi jih povabili v Artiče. Iz Bajmoka jim pošiljajo svoje glasilo, ki pa je dvojezično, in kar je v madžarsčini, ne

Vida Petelinc je mentorica novinarskega krožka v Artičah od vsega začetka njegovega organiziranega dela, od leta 1976

Njihov novinarski krožek deluje od leta 1976. Vanj se vključujejo učenci od petega do osmega razreda. Sedaj jih je sedemindvajset, sedem manj rednih in deset izrednih, ki ne prihajajo k vsaki uri krožka. Že od vsega začetka je mentorica mladih »novinarjev« tovarišica Vida Petelinc. »Sicer smo že prej pisali, le da je tega leta naše delo postalo organizirano,« pripoveduje tovarišica Vida. Generacija, ki je lansko leto odšla iz osmega razreda naše šole, je pokazala velik uspeh. V petem razredu se kot začetniki še lovijo, potem pa opazuješ in čutiš razvoj v pisanju mladega človeka. V sedmem in osmem razredu znajo že krepko razmišljati in te svoje misli tudi izraziti. Kaj ni to največja nagrada za mentorja? Z naše šole imamo tudi že diplomiranega novinarja Milana Jazbeca, ki nam kot bivši učenec rad priskoči na pomoč. Lansko leto je vodil pri nas »malo novinarsko šolo« za člane krožka. Ob njem so spoznavali novinarske zvrsti in marsikatero potrebno novinarsko spretnost jim je izdal.«

Vesela sem bila ondan srečanja z njimi, s predstavniki artičkega novinarskega krožka na njihovi šoli, saj tako vestno pišejo za naš TV-15, ob njem pa še za trinajst drugih listov, in to ne samo slovenskih; uspeli so v Modri lasti in Malih novinah na Hrvaškem, ki objavljajo njihove prispevke v slovenskem jeziku. »Ali ni to tudi znak naše enotnosti, ali ni to tudi temelj našega bratstva?« pravi tovarišica mentorica. »Modra lasta je v začetku prihajala na šolo in nihče je ni niti pogledal. Potem pa je začelo rasti zanimanje. Vedno več je bilo naročnikov in danes vsak ras seže po tem listu. Veliko je k temu pripomogla fakultativna uvedba srbohrvaščine v predmetnik

hudo predvsem za vozače, ki morajo zaradi tega vstati že ob petih. »Toda če te nekaj veseli, ni nič pretežko,« prav resno zatrjujejo moji mali sodelavci. »V začetku leta se postavimo program, toda kaj, ko je toliko sprotih dogodkov, da ga moramo večkrat prekršiti. Nekateri stvari pa se tako ponavljajo iz leta v leto, da postajajo že dolgočasne. Največkrat pišemo doma, ker pri krožkih nimamo časa za to. Pišemo pa vse, poročila, intervjuje, pesmi, in glede na vsebino pošiljamo prispevke v ta ali oni časopis. Tudi nagradnih natečajev se radi udeležujemo. Najbolj pa so nam pri srcu

Vsak trenutek, tudi med odmorom, izkoristijo novinarski krožkarji iz Artič, da poizvedujejo in zapišejo kako zanimivo novost

poročila, s katerimi čim hitreje in čim bolj natančno seznanjamo svojo okolico s sprotimi dogajanji. Dolgočasno? To pa res ni niti najmanj dolgočasno zbirati poročila,« začudeno zavrne moje vprašanje.

Pri krožkih skrbno pišejo zapisnike o vsem, kar počnejo. Za to je zadolžena Sabina Kukovica. Prebirajo svoje prispevke, urejajo stenčes, pogovarjajo se o temah in o svojih nalogah, urejajo kroniko objavljenih prispevkov in ko listajo nazaj, ugotavljajo, da jih je vsako leto več. V letu 1980/81 je bilo do 25. ju-

razumejo. Tudi iz Gunja jim pošiljajo svoje šolsko glasilo Glas mladih, v katerem objavljajo ob svojih še prispevke Artičanov. »Ugotavljamo, da so naša pisma glede reda na papirju preveč stroga, vse v ravnih vrstah in gorje, če ni roba. Pisma prijateljev iz Gunj so veliko bolj živahna, polna srčkov in rožic,« so povedali kot nekakšen očitek »nepotrebnim« pravilom, ki človeka stisnejo.

Na koncu so dodali še svoje sporočilo vrstnikom po Sloveniji: »Tudi vi sodelujte s časopisi iz drugih republik!«

Živa Drole

Kljub temu se nacisti niso mogli pohvaliti z nobenim uspehom. Po petnajstdnevnem iskanju atentatorjev je bil gestapo prav tam, kjer je bil začel. Zato so strokovnjaki za nasilje sklenili, da posežejo še po ostrejših ukrepih. Njihov naslednji udarec je bil usmerjen na mirno vasico v bližini Prage, ki ji je bila namenjena v stopnjevanju nasilja posebna vloga.

Jesen z leno nepredirno meglo, ki se pregrinja po tokovih in zoranih poljih, kjer so že davno pogasili zadnji jesenski ognji, si je človek izbral za ozadje svojih čustvovanj, otožnih, s spomini na vesele dni prepletenih, z melodijami, ki hrepene in izginjajo obenem. Z besedo, ki je tiha, da ne bi prebudila prevelikega hrupa, ki za tako razpoloženje ni potrebno; s pesmijo, ki je v vsem podobna temu čudnemu pretekanku hotenj, pričakovanj pa tudi razočaranj, resignacij, pogosto obrobljenih s trankom žalostnih spominov...

Tak je tale dan, z otožjem prepojen, s spomini napolnjen, je brez besed in je glasen, je tih in je oblečen, je poln plamenov v vetru zibajočih... Tak je ta dan... Sami smo si ga izbrali, da v njem živimo...

Nekoč, davno je že tega, ko sem bil na obisku pri pesniku, takem, vaškem, nepoznanem. Živel je v vasi Visokem pod Storžičem. Mlin je imel ta pesnik, stope, da so trle žito, mlinške kamne je imel in je bil ves bel, ta pesnik. Prav nič žalosten, čeprav sem z njegovega obraza venomer bral otožnost, ki se je ni mogel znebiti.

Voda, ki se je pretakala čez rake, in ritem, ki je prihajal tam od »pajkelnov«, se z otožnostjo na Tinetovem obrazu (temu mojemu pesniku je bilo ime Tine) nekako zlivala v novo, meni tedaj, otroku še, neznano občutje. Nisem vedel, da je to žalost, ki je v njem, da je to tisto, kar želi izpeti v svet, pa ne najde melodije... Tedaj je bila pred vrati vojna... (pravzaprav vojna je že bila). Tedaj je bilo pred vrati marsikaj, kar se je, ko še jutro ni moglo vedeti, zvečer zgodilo...

In tistikrat, ko sem bil pri Tinetu, je bil dan, kot je tale, današnji. Otožno prazničen. Bil je v kuhinji, ko sem potrkal. Ja, je dejal, kar pridi. Stal je ob veliki mizi z nečkami, držal velik hlebec kruha v rokah in je rezal krajec z njega.

Na, je dejal...

In sem vzel. Tinetov kruh je bil vedno tako zapečen in dišeč. Nihče ni imel tako dobrega kruha. Gledal sem ga, kot da že dolgo nisem imel takega daru v rokah. Pridi, je dejal. Znašla sva se na vijugavih stopnicah, ki so vodile nekam gor. Šum »Rape« naju je spremljal... Odprl je vrata, ki so ločila svetlo, a majhno čumrato od velikega obokanega hodnika. Temnega in vsega prašnega od moke. Pogled, je rekel, knjige... Veliko jih je... So same pesmi... Take, veš, ki so jih peli naši ljudje...

Tedaj tega nisem povsem natanko razumel... Naši ljudje, je dejal... In je vzel eno izmed mnogih v kupu... Drobčno in neznatno... Polistal je in njegov glas je zazvenel v čisto drugačnem molu.

Zapis ob dnevu mrtvih

List za listom pada

Tine je odložil knjigo, zazrl se je skozi majhno okno, ki je bilo na rahlo odprto, tako da je skozenj prihajala zopoldanska sončna svetloba in se mešala s šumom vode, ki se je pretakala tam spodaj pod hišo.

Nič ni rekel. Na, je dejal nenadoma, kot bi se nečesa spomnil, in mi pomolil knjigo. Vzem, jo boš bral. Jaz je ne bom utegnil. Boječe nekako sem stisnil zvečič (ta knjiga je bila namreč čisto droben, skoraj do kraja popisan zvečič. Bile so to Tinetove pesmi...).

To je bilo vse. Kot, da se je vse nehalo. Tine ni več gledal skozi okno, tudi ni bil

Ljudska pesem povezuje življenje v vseh njegovih odtenkih; življenje, tako kot je, največkrat nevaležno, surovo pa tudi veselo, plesno in vriskajoče. Ljudski pevci ne iščejo gradiva za svoje izpovedi zunaj svojga bivanja, zato so to pesmi s preprosto vsebino, s skrito resnico, so prepojene s sokom najbolj vsakdanje vsakdanjosti, ki postaja z leti, s pregnetanjem življenja in njegovih izkušenj, vse bolj pomembno. Zato so taki pesniki – pesniki iz ljudstva. Nikoli ne oprevajo veselja, ker so veseli le oni; nikoli ne objokujejo z žalostjo svojih, če za njimi ne joka še kdo. Nikoli v teh pesmih niso sami... In celo kadar so, gredo v naravo, da tam poiščejo sebi podobnih pogledov in pojo o njih. Pojo o pomladi, pojo o jeseni, o rumenih listih, o zoranih njivah, o nikoli izpetem počutju, ki ga jesen ponuja s svojimi značilnimi jesenskimi ognji, s svojo meglo, s svojo žalostjo. Tako tudi ni treba, da poznamo njih imena. Zgube se, še preden pesem zazveni med ljudstvom. Kdo bo vedel kdaj za Tineta, kdo se bo spominjal čez mnogo let nekoga, ki ga je vznemirjalo trpljenje, ki se je veselil ob vinu, je pel o ljubezni.

Zgubilo se je ime, vsebina pa je ostala. In ta poje. Pela bo zmerom, ker tako vsebino ljudje potrebujemo, ker je to izpoved o nečem, kar ne gre v pozabo; kar je v ljudstvu, kar pomeni izkušnjo, grožnjo, morebiti veselo doživetje, spomin, navado, običaj... Vse je prepojeno s tistimi vsakdanjimi rečmi, ki najdejo v pesmi svoj praznični odsev, pa če gre za ljubezensko pesem, za tožbo, za besede minljivosti. Kako preprosto je vse to in kako ljudje vse to radi zapletamo. To preproščino, ki jo je ljudski bard mogoče okorno zložil v kitico, v verze, ki na videz niti rime nimajo, ne ritma, v resnici pa pojo, se žalostijo in vriskajo...

Samo beseda, dve sta že dovolj in spoznali smo globoko resnico, ki je ne bomo mogli najbrž nikoli dojeti do kraja. Kako bi jo... Minljivost je hitrejša; prihiteva nas v vsem, še v petju, še tedaj, ko zavzene besede, bolečine, žalosti, še tedaj hite, da bi nas minile.

★ ★ ★

Bil je februar; snežilo je, kot da tiste zime hoče prav ta najkrajši mesec nasuti sne-

Zormanov mlin na Visokem. Tu so delovali Tine Kokalj, Ančka Kokalj in Janez Koselj, ki so padli v partizanih.

ga, da bi ga bilo za vse dovolj. Tam gori na Jazbinah so se stiskale tri, štiri hiše. Še gazi ni bilo, le iz dimnikov se je kadilo. Topla peč je v takem vremenu edino, kar prija. Tako je bilo tudi pri Pavli, Pavli Benedikovi. Tam doli, ko začno ponehavati hiše in se začne gozd, je bila prav tako zima. Poti ni bilo videti. Zasuta je bila s snegom in ne našel bi je, če ne bi vedel, kako prideš tudi v takem vremenu tja gor do Jazbin, do male vasice, ki se je povzpela skoraj na vrh Gore, kjer stoji velika cerkev in kjer je mogoče še ena, dve hiši... Vse je bilo belo in daleč.

Zavil sem s sanmi, na katerih sem imel nahrbtnik, v breg, na celo. Čakalo me je dolgo pešačenje. Pravzaprav brodenje po svežem snegu, ko bo morda minilo mnogo, mnogo minut, predem bom zagledal prve hiše na Malenskem vrhu, pa še ne bom tam, kamor sem bil namenjen, na Jazbinah. Sneg je tiho šumel, šumele so sani in so odštevale trenutke, ki so mi jemali sapo, kajti vdiral sem se skoraj do pasu, pa sem vseeno rinil navzgor. Kdaj pa kdaj se je usulo še s smreke. ki je visela s svojimi vejami čez namišljeno cesto. Tovor snega je pokril sani in nahrbtnik na njih, tako da sem ga vedno sproti moral čistiti, sicer ne bi mogel naprej.

Kmalu sem zaslišal prvega psa. Sem že pri hišah. Odleglo mi je, čeprav sem bil utrujen in čeprav me je še vedno čakala naporna pot do Pavle.

Pred mano je bila nova gaz, ki jo je bilo treba prebresti, da bi se lahko pogrel na peči pri Benedikovih. Iz snežne zavese se je izluščilo troje hiš. Jazbine. Leva je

prava. Na oknu sem našel Pavlo. Ni mogla verjeti, da bom prišel v takem vremenu in tako daleč.

Sem mislila, da te ne bo.

Kaj pa beseda?

Ja, pri partizanih smo jo držali...

Je zdaj kaj drugače? Čeprav je snega še in še, vendarle ne gre požreti besede, ali ne?

Ali smo ali nismo, je odvrnila Pavla namesto odgovora.

Povabila me je v hišo k topli peči. Čaj me je pogrel. Pri peči na klopi je sedel Stane, brat, s harmoniko. Tiho, brez besed je začel... Potegnil je

meh. Znana melodija. Ko v ranem jutru ptički so zape-li... Moja pesem, je rekla Pavla... Med bojem sem jo zložila... Ko se je tisto zgodilo. Tisto z ranjenim partizanom... z Nemci...

Pogledala je po hiši. Slike, ki so visele po zidu, so sporočale neko živahnost, življenje, ki je odšlo. Na hitro mogoče. Pavla se je z rokami zakopala v velikanski predal, ki ga je bila potegnila iz nizke omare v kotu.

Tole je zvezek mojih pesmi. Partizanskih, pa tudi takih, ki so nastale zdaj, po vojni. Pišem, kadar sem tako razpoložena. Potem mi je pa lažje.

Odprl sem ga. Na roko izpisane pesmi... Dihale so razpoloženje, dihale so vse tisto, kar je nekoč bilo, pa je še, čeprav ujeto v verz, v pesem.

Se pišeš?

Se, to bom, dokler bom. Tako je pač... O sebi, o ljudeh, ki jih poznam, srečam, o vsem.

Odprla je zvezek. Pogledala sem skozi okno. Sneg je naletaval z vso močjo, peč pa je bila topla. Na klopi je namesto Staneta ostala harmonika. Odšel je, tiho, da mogoče ne bi motil.

In če bi iskali, bi našli še mnogo takih priložnosti, ko bi nam beseda zazvenela po domače, tako kot zveni tedaj, kadar spregovori ljudski pesnik, zdaj morebiti še znan, pa ga melodije in pesmi, ki jih je bil zložil zato, ker jih je moral zapisati, tako mu je narekovalo srce, ne bodo nikoli pozabile. Ga ne bodo mogle, ker je v teh besedah, ujetih v ta pretakanja, mnogo takega, kar ostaja večno z nami, ker je v resnici vse to tisto, kar je v nas samih.

Marijan Krišelj

Mlin ropoče svojo pesem, čez rake voda se preliva in megla zdaj na jesen ves log in gaj pokriva.

Nekoč bo mlin potihnil, voda rake bo splaknila, v gozd se narod bo potuhnil, se raja tja bo umaknila.

Hudega res mnogo čaka nas, ko niti ptice več ne bodo pele. Šepet z dobrav prihajal bo v vas: zdaj prišel naš je čas, naš je čas...

★

Cas, se s časom sklada ko jesen žolto zagori in list za listom pada, vse mine, se tako zazdi.

Je log z meglo prekrit je njiva rjava vsa, zorana, travnik gol in vsem očit, drevesa prazna so, obrana.

Tak je zdaj ta čas, ko naš spomin z zamlada zamira tiho, skrito v nas, tedaj, ko list za listom pada.